

აკაკი წერეთელი

რჩეული ანოტირებული ბიბლიოგრაფია

აკაკი წერეთელი

რჩეული ანოტირებული ბიბლიოგრაფია

(დაბადებიდან 170-ე და გარდაცვალებიდან 95-ე წლისთავი)

2010 წელს შესრულდა დიდი ქართველი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის — აკაკი წერეთლის დაბადებიდან 170 და გადაცვალებიდან 95 წლის იუბილე.

აკაკი წერეთელმა სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე მიიპყრო საზოგადოების ყურადღება. ყველას ხიბლავდა მისი ენის სიმსუბუქე და თხრობის სისადავე, თუმცა სალიტერატურო კრიტიკამ იმთავითვე დაამკვიდრა აკაკი-პოეტისა და აკაკი-პროზაიკოსის გამიჯვნის ტრადიცია: აკაკის ერთსულოვნად აღიარებდნენ ბრწყინვალე პოეტად, პროზის თაობაზე კი ხშირად ურთიერთგამომრიცხავი რეცენზიები ქვეყნდებოდა. აკაკის შემოქმედება დღემდე შეუწელებელ ინტერესს აღძრავს არა მხოლოდ ლიტერატურის ისტორიკოსთა თუ თეორეტიკოსთა, არამედ ენათმეცნიერთა, ფილოსოფოსთა, ეთნოგრაფთა თუ ფოლკლორისტთა შორის;

XIX საუკუნის 60-იანი წლებიდან მოყოლებული, არაერთი მონოგრაფია თუ ნარკვევი დაიწერა აკაკი წერეთლის ცხოვრების, შემოქმედებისა და ლიტერატურული მემკვიდრეობის შესახებ. საიუბილეო თარიღის აღსანიშნავად შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში მომზადდა წინამდებარე რჩეული ანოტირებული ბიბლიოგრაფია, რათა მკვლევრებს, სტუდენტებსა თუ აკაკის შემოქმედებით დაინტერესებულ პირებს გაუადვილდეთ ორიენტირება დიდი მწერლის შესახებ შექმნილ სამეცნიერო ლიტერატურაში.

მასალის შერჩევა და ანოტირება დასრულდა 2010 წელს (მეცნიერ-კონსულტანტი: **იუზა ევგენიძე**; კოორდინატორი — **ნანა ფრუიძე**). ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომლების გარდა, ანოტაციების შედგენაში მონაწილეობა მიიღეს თსუ ლიტერატურის თეორიისა და ლიტერატურათმცოდნეობის მიმართულების სამაგისტრო პროგრამის სტუდენტებმაც.

ანოტაციების ავტორთა ინიციალები
(ანბანური რიგით)

- მ.ა. – მათა არველაძე
- ჯ.გ. – ჯულიეტა გაბოძე
- მ.გ. – მარიამ გიორგაშვილი
- ე.ზ. – ელზა ზარდიაშვილი
- მ.კ. – მანანა კვატაია
- ს.-ფ. მ. – საბა-ფირუზ მეტრეველი
- ნ.ფ. – ნანა ფრუიძე
- ა.ფ. – ანა ფედოროვი
- ნ. ჩ. – ნათელა ჩიტაური

I. აკაკი წერეთლის შემოქმედება

ა) აკაკი წერეთლის თხზულებათა სრული კრებულები

წერეთელი ა. თხზულებათა სრული კრებული შვიდ ტომად. თბ.: სახელგამი, 1940-1959.

წერეთელი ა. თხზულებათა სრული კრებული თხუთმეტ ტომად. თბ., სახელგამი, 1950-1963.

წერეთელი ა. თხზულებათა სრული კრებული თვრამეტ ტომად. თბ.: საქართველო, 1991 (გამოვიდა მხოლოდ პირველი ტომი).

წერეთელი ა. თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად. თბ.: საქართველო, 2010-2011 (გამოსულია პირველი და მეორე ტომი).

ბ) თხზულებანი

წერეთელი ა. თხზულებანი. ტფ.: ქართველთა ამხანაგობა, I, II, 1893.

წერეთელი ა. თხზულებანი. თბ.: საბჭოთა საქართველო (შემდგ.: მ. ლებანიძე). 1980.

წერეთელი ა. თხზულებანი. თსუ, I, II, 1992.

გ) რჩეულები

წერეთელი ა. რჩეული ნაწერები. ტფ.: I, II, III, IV, სახელგამი, 1925-1928.

წერეთელი ა. რჩეული ლექსები და პოემები. თბ.: სახელგამი, 1937.

წერეთელი ა. რჩეული ნაწერები. თბ.: ფედერაცია, (რედ.: *ა. მამაშვილი, შ. დადიანი, გ. ქიქოძე*). 1940.

წერეთელი ა. რჩეული ნაწარმოებები ხუთ ტომად. თბ.: საბჭოთა საქართველო, 1988-1990.

წერეთელი ა. რჩეული: ლირიკა, თარგმანი, პოემა (შემდგ.: *ტ. ჭანტურია, გ. ალხაზიშვილი*). რედ.: *დ. მალრაძე*). თბ.: მერანი, 2006.

დ) კრებულები

უცნობი აკაკი თსუ, 2001

ნიგნი გამოსაცემად მომზადდა თსუ აკაკი წერეთლის კაბინეტში (შემდგ.: ი. ევგენიძე, ნ. ფრუიძე). ი. ევგენიძის ვრცელ შესავალ წერილში მიმოხილულია კრებულში დაბეჭდილი თხზულებები, საუბარია მათ მნიშვნელობასა და მხატვრულ ღირსებაზე; ნიგნი ხუთი განყოფილებისაგან შედგება: ლექსები, პოემა, პროზაული ესკიზი, პუბლიცისტიკა, პირადი წერილები და დოკუმენტები; სულ კრებულში 80-ზე მეტი ქმნილებაა შესული, მათ შორის პოემა „ასი წლის ამბავი“.

კრებულს ერთვის შენიშვნები, კომენტარები, ვარიანტული ნაირნაკითხვები და ფოტომასალა;

ნ.ფ.

აკაკი წერეთელი, უცნობი პუბლიცისტიკა თბ., 2010

კრებულში წარმოდგენილია შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის მეცნიერ-ტექსტოლოგების მიერ ბოლო ათწლეულების მანძილზე გამოვლენილი აკაკი წერეთლის პუბლიცისტური წერილები, რომლებიც სხვადასხვა მიზეზის (მათ შორის საბჭოური იდეური კონიუნქტურის) გამო აქამდე უცნობი იყო მკითხველი საზოგადოებისათვის; გამოცემაში ასევე შევიდა ის ტექსტები, რომლებიც სულ ახლახან იქნა მიკვლეული პირად არქივებსა თუ სამუზეუმო ფონდებში.

კრებულში თავმოყრილი მასალა არ მარტო რაოდენობრივადაა უხვი (57 ერთეული), არამედ თემატურადაც მრავალფეროვანია. ბევრი მათგანი მნიშვნელობას მოკლებული დღესაც არაა, კერძოდ: დასვლების მოღვაწეობის, ბანკის დაარსების, ჭიათურის მარგანეცისა თუ სომხურ-ქართული ურთიერთობების თემატიკაზე შექმნილი სტატიები.

ტექსტი აღჭურვილია შესაბამისი სამეცნიერო აპარატით, კომენტარებითა და საძიებლებით. ნიგნი განკუთვნილია როგორც მეცნიერთა და სტუდენტთა, ისე აკაკის შემოქმედებით დაინტერესებული ნებისმიერი მკითხველისათვის.

ნ.ფ.

აკაკი წერეთელი ლიტერატურისა და ხელოვნების შესახებ თსუ, 2004

თსუ აკაკის წერეთლის კაბინეტში მომზადებული კრებული მოიცავს ქრონოლოგიური პრინციპით დალაგებულ დიდძალ მასალას (860 გვერდი); წარმოდგენილია იმგვარი ამონარიდები აკაკი წერეთლის თხზულებებიდან (პოეზია, პროზა, პუბლიცისტიკა, პირადი წერილები), რომლებშიც საუბარია ლიტერატურისა და ხელოვნების შესახებ. კრებული მკითხველს გააცნობს დიდი მწერლის შეხედულებებს ისეთ საკითხებზე, როგორცაა ლიტერატურისა და ხელოვნების რაობა, მისი დანიშნულება, მხატვრული გამოსახვის ფორმები, შემოქმედებითი პროცესის თავისებურებები და ა. შ.; წიგნი შესაძლებლობას მისცემს მკითხველს, გაეცნოს აკაკი წერეთელს, როგორც ესთეტიკს, ქართული ლიტერატურის ისტორიკოსსა და კრიტიკოსს, ფოლკლორისტს, თეატრალურ კრიტიკოსს და ა. შ.

წიგნს უძღვის სარედაქციო წერილი და შესავალი ნარკვევი; ერთვის კომენტარები, შენიშვნები და საძიებლები (პირთა, გეოგრაფიულ სახელთა, თხზულებათა, აკაკის კერძო წერილთა, პერიოდულ გამოცემათა).

„დამატების“ სახით წიგნში შესულია მასალა, რომელიც ამოკრებილია აკაკის შესახებ სხვადასხვა პირთა მოგონებებიდან და შეიცავს ცნობებს იმგვარ საკითხებზე, რომლებიც კრებულის თემატიკას შეესატყვისება.

კრებული განკუთვნილია ქართული ესთეტიკური აზრის განვითარების ისტორიით, საზოგადოდ, ლიტერატურისა და ხელოვნების საკითხებით დაინტერესებული სპეციალისტებისა და მკითხველთა ფართო წრისათვის.

ნ.ფ.

აკაკი წერეთელი თეატრის შესახებ თბ., „ხელოვნება“, 1955

კრებული ორი ნაწილისაგან შედგება: ვრცელ შესავალ წერილში — აკაკი ხელოვნებისა და თეატრის საზოგადოებრივი მნიშვნელობის შესახებ — საუბარია იმ ღვაწლზე, რომელიც აკაკიმ დასდო ქართული თეატრის აღორძინების საქმეს. აქვე მოხმობილი და გაანალიზებულია აკაკის შეხედულებები დრამის თეორიის, აქტი-

ორული ოსტატობის, მოძმე ხალხთა თეატრალური კულტურისა და რუსული თუ უცხოური დრამატურგიის შესახებ.

ნიგნის მეორე ნაწილში აკაკის 27 ნერილია წარმოდგენილი, რომელთაგან ზოგი სრულადაა დაბეჭდილი, ზოგი – ფრაგმენტულად, იმის კვალობაზე, რამდენად ეხება სათეატრო თემატიკას.

კრებული შეადგინეს და შესავალი ნერილი დაურთეს ნანა ღვინეფაძემ და ვასილ კიკნაძემ.

ნ.ფ.

**აკაკის მოსწრებული სიტყვები
ამორჩეული ი. გრიშაშვილის მიერ
თბ., 1933**

წინასიტყვაობაში შემდგენელი, ი. გრიშაშვილი, მიუთითებს, რომ საისტორიო და საეთნოგრაფიო მუზეუმში აკაკის ავტოგრაფთა შორის (№1486) დაცული ყოფილა თავად აკაკის ხელით დანერილი „მოსწრებული სიტყვა-პასუხი“. პოეტს ამ კრებულისათვის წინასიტყვაობაც დაუწერია; როგორც ჩანს, დაბეჭდვას აპირებდა. სწორედ ამ ხელნაწერი კრებულიდანაა ამონარიდები მოცემული აღიშნულ გამოცემაში; შემდგენელმა დაუმატა „ივერიიდან“ (1904, №182) ამობეჭდილი იუმორისტული თხზულება „მეთაური წერილის თავგადასავალი“.

იოსებ გრიშაშვილის აზრით, ამგვარ მასალას თავისებური „ეშხი და მზეოსნობა“ აქვს მწერლის რაობის გასაცნობად.

ნ.ფ.

**აკაკის სამრეკლო
თბ., „განათლება“, 1990**

ნიგნი ეძღვნება აკაკი წერეთლის დაბადების 150 წლის იუბილეს. კრებული (შემდგ.: ჯ. თითმერია, ზ. ჩილაჩავა) შედგება ორი ნაკვეთისაგან: ნერილები და მოგონებები. მკითხველი გაცნობა როგორც XIX საუკუნის ცნობილ მოღვაწეთა (ი. ჭავჭავაძის, ნ. ნიკოლაძის, ა. ფურცელაძის, ალ. ხახანაშვილის, კ. კეკელიძის, ე. თაყაიშვილის, ვ. კოტეტიშვილის და სხვათა), ისე მეოცე საუკუნის მწერალთა და კრიტიკოსთა (გ. ტაბიძის, ლ. ქიაჩელის, ს. ჩიქოვანის, გრ. კიკნაძის, ბ. ფლენტის, გ. ასათიანის, ა. ბარნოვის, ნ. წულეისკირის და სხვათა) ნერილებს.

მეორე ნაკვეთში წარმოდგენილია ა. ლაისტის, ი. მეუნარგიას, გრ. რობაქიძის, ს. კაკაბაძის, ა. შანიძის, ე. ჩერქეზიშვილის, ვ. წერეთლისა და სხვათა მოგონებები.

კრებული ე.წ. მასობრივი გამოცემის ტიპისაა, ამდენად, მას არ ერთვის არც საძიებელი და კომენტარები და არც წყაროები დასახელებული.

ნ.ფ.

**აკაკი წერეთელი. წერილები ცოლ-შვილთან
„ლიტერატურა და ხელოვნება“
თბ., 1966**

წიგნი გამოსაცემად მოამზადა და შესავალი წერილი დაურთო ბეს. ჟღენტმა. კრებულში თავმოყრილია აკაკი წერეთლის მიერ სხვადასხვა დროს ცოლ-შვილთან გაგზავნილი 90 წერილი. მათი არსებობის შესახებ 1964 წელს პარიზში მყოფ ქართველ მწერალთა დელეგაცას აცნობა ვიქტორ ნოზაძემ. წერილები ძირითადად პირადი ხასიათისაა, რაც საშუალებას აძლევს მკვლევრებს, შეავსონ აკაკის ბიოგრაფიული მონაცემები.

აღნიშნული წერილები აკაკი წერეთლის შემოქმედებითი მემკვიდრეობის მნიშვნელოვანი ნაწილია..

ჟ.ბ.

II. აკაკი წერეთლის ცხოვრება, შემოქმედება და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა

ა) ბიბლიოგრაფიული კრებულები

აკაკი წერეთელი
(დაბადების 125 წლისთავი)
ლიტერატურის მოკლე სარეკომენდაციო სია
თბ., 1965

სარეკომენდაციო სია ეძღვნება აკაკი წერეთლის დაბადების 125 წლისთავს და შედგენილია ქართულ და რუსულ ენებზე. ქართული ნაწილი შეიცავს 8, ხოლო რუსული — 5 ძირითად განყოფილებას. პირველ განყოფილებაში — აკაკი წერეთლის შემოქმედება — წარმოდგენილია პოეტის თხზულებათა სრული კრებულები, რჩეული ნაწერები, საბავშვო და ცალკეული ნაწარმოებები.

მეორე განყოფილებაში — ლიტერატურა აკაკი წერეთლის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ — მოცემულია იმ ნაშრომთა ნუსხა, რომლებშიც განხილულია პოეტის ცხოვრების გზა, მისი შემოქმედებითი მემკვიდრეობა; აქვეა გამოყოფილი სხვა თემატური ჯგუფებიც, კერძოდ: აკაკი და 1905 წლის რევოლუცია, აკაკი წერეთელი ჟურნალ-გაზეთების თანამშრომელი, აკაკი წერეთელი ქართული ფოლკლორის მოამბე, აკაკი წერეთელი ხალხთა მეგობრობის შესახებ. აკაკი წერეთელი და ჭითურის შავი ქვა. აკაკი წერეთელი და ქართული თეატრი.

მესამე ძირითადი განყოფილებაა აკაკი მუსიკაში, მეოთხე — აკაკი წერეთელი სახვით ხელოვნებაში, მეხუთე — აკაკი და კინო, მეექვსე — აკაკი და ქართული ენა და ლიტერატურა; მეშვიდე — აკაკის მეგობრობა გამოჩენილ მოღვაწეებთან და მერვე — აკაკი წერეთლისადმი მიძღვნილი ლექსები; რუსული განყოფილება შედგება შემდეგი თავებისაგან: აკაკი წერეთლის შემოქმედება; ლიტერატურა აკაკი წერეთლის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ. აკაკი წერეთელი და საბჭოთა კავშირის ხალხები, აკაკი წერეთელი და ხელოვნება; აკაკი წერეთლისადმი მიძღვნილი ლექსები;

სარეკომენდაციო სიის შემდგენლები არიან ნ. აკერმანი, ნ. ლაიშვილი და გრ. ზაქარაია.

ნ.ფ.

აკაკი წერეთელი
(დაბადების 140 წლისთავი)
ლიტერატურის მოკლე სარეკომენდაციო სია
თბ., 1980

სარეკომენდაციო სია ეძღვნება აკაკი წერეთლის დაბადების 140 წლისთავს. და შედგენილია ქართულ და რუსულ ენებზე. ახლავს სახელთა საძიებელი ორივე ენაზე. ლიტერატურა წარმოდგენილია მოკლე ანოტაციებით, შერჩეული მასალა მოიცავს პუბლიკაციებს ბოლო იუბილედან (1965 წლიდან) 1980 წლის ჩათვლით.

მასალა განლაგებულია შემდეგი თანმიმდევრობით: აკაკი წერეთლის ნაწარმოებთა გამოცემები; აკაკი წერეთლის ცხოვრება და შემოქმედება (ბიოგრაფიული მასალები, შემოქმედების შესახებ; კულტურულ-ლიტერატურული ურთიერთობანი სხვა ხალხებთან); აკაკი წერეთელი და ხელოვნება; საკუთარ სახელთა საძიებელი.

სარეკომენდაციო სიის შემდგენლები არიან ტ. საპატოვა, ი.ერი-აშვილი, ვ. ნანაძე და გ. პოგრებიჟსკაია.

ნ.ფ.

ბეგლაროვი ივ.
აკაკი წერეთელი სომხურ ლიტერატურაში
(ანოტირებული ბიბლიოგრაფია)
თბ., 1940

ცნობარს წინ უძღვის შემდგენლის წინასიტყვაობა, რომელშიც საუბარია აკაკის დამოკიდებულებაზე სომხური კულტურისა და სომეხი ხალხისადმი. ცნობარი შედგება ორ განყოფილებისაგან; პირველში შემოთავაზებულია ინფორმაცია სომხურ ჟურნალ-გაზეთებში სხვადასხვა დროს აკაკიზე გამოქვეყნებული წერილების, მოგონებების, განცხადებებისა და სხვა ამგვართა, ხოლო მეორეში — აკაკის ნაწარმოებთა სომხური თარგმანების შესახებ; წარმოდგენილი სია ორენოვანია, თუმცა მოკლე ანოტაციები მხოლოდ ქართულ ენაზეა შედგენილი.

მასალა დალაგებულია ქრონოლოგიური პრინციპით; წინამდებარე ნაშრომი აგვარი ცნობარის შედგენის პირველი ცდაა და არ გააჩნია სისრულის პრეტენზია. კრებულს ერთვის საკუთარ სახელთა საძიებელი ქართულ და სომხურ ენებზე.

ნ.ფ.

გორგაძე ი., გურგენიძე ნ.

აკაკი წერეთელი (1940-1915)

ცხოვრებისა და შემოქმედების მატთანე ბიბლიოგრაფიული
ქრონიკა
თბ., „მეცნიერება“, 1989

წიგნი ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით ასახავს აკაკი წერეთლის ლიტერატურული და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ფაქტებს, მოვლენებს, პირადი ცხოვრების მნიშვნელოვან ამბებს.

მატიანე მთელი სისრულით აღრიცხავს მწერლის ლიტერატურული და პუბლიცისტური ნაწარმოებების გამოქვეყნებას, მათი დაწერის თარიღებისა და წყაროს ჩვენებით; ლიტერატურულ და საზოგადოებრივ გამოსვლებს, გამოჩენილ ადამიანებთან შეხვედრებსა და მოგზაურობათა ქრონიკებს, პირად მიმონერას, რომლებსაც რამე მნიშვნელობა გააჩნიათ აკაკი წერეთლის შემოქმედებითი და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის შესასწავლად. ამასთან, წიგნი მკითხველს გააცნობს მნიშვნელოვან ლიტერატურულ გამოხმაურებებს მწერლის შემოქმედებისა და მოღვაწეობის შესახებ.

წიგნს უძღვის მოკლე წინასიტყვაობა, რომელშიც მითითებულია, თუ რა მასალას ეყრდნობოდნენ შემდგენლები ბიო-ბიბლიოგრაფიის მომზადებისას და ერთვის სახელთა საძიებელი.

ნ.ფ.

ბ) ცხოვრება და მოღვაწეობა

აკაკი წერეთელი — ცხოვრება და შემოქმედება
საგამოფენო მასალები სკოლებისა და
საბავშვო ბიბლიოთეკებისათვის
(ავტორი და შემდგ.: ბ. კანდელაკი)
თბილისი, 1990

წიგნში წარმოდგენილია აკაკის ბიოგრაფია, რომელსაც ერთვის საილუსტრაციო მასალა. აქვე განხილულია პოეტის შემოქმედება, ვრცლადაა საუბარი აკაკი წერეთლის ლიტერატურული მოღვაწეობის 50 წლის იუბილეზე; მოთხრობილია ამ იუბილესათვის მზადების შესახებ; გადმოცემულია, როგორ აღინიშნა ეს თარიღი თბილისში, ქუთაისსა და საქართველოს სხვა ქალაქებში; ასევე, საქართველოს ფარგლებს გარეთ. ტექსტს ერთვის აკაკის ანდერძის ფოტო.

ნიგნი გაფორმებულია მდიდარი ფოტო მასალით. გამოყოფილია საგანგებო თავები: „აკაკი კინოში“, „აკაკი მუსიკაში, „აკაკიზე უთქვამთ“.

ჯ.გ.

აკაკი წერეთლის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში 1912 წელს
შემდგ.: კ. გოგოძე, რედ.: გ. ბარამიძე
თბ., 1970

ნაშრომი ეძღვნება პირველი ქართული დოკუმენტური კინოს ავტორს და მის მიერ აკაკის რაჭა-ლეჩხუმში მოგზაურობის გადალეხას. წარმოდგენილია ცალკეული კადრები ფილმიდან სათანადო წარწერებით.

ნიგნს ამ მოგზაურობის ამსახველ ფოტომასალასთან ერთად ერთვის ლ. ბზვანელის, გ. ლეონიძის, გ. ახვლედიანის, ს. დოლიძის, რ. ჩხეიძისა და სხვა მოღვაწეთა ჩანაწერები; მიხეილ ალავიძისა და სხვა ქართველ მოღვაწეთა მიერ გამოთქმული შეფასებები ამ ფილმისა და მისი ავტორის შესახებ. ნიგნს ახლავს რეზიუმე რუსულ და ინგლისურ ენებზე.

ჯ.გ.

აკაკი წერეთლის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში
აღავიძე მ.
თბ., 1990

ნაშრომში აღწერილია აკაკი წერეთლის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში 1912 წელს და შეიცავს მდიდარ უცნობ ფაქტობრივ მასალას. ნიგნი შედგება ხუთი თავისაგან: I. მოგზაურობის აღწერა; II. შევსება-დამატებანი (გამოკვლევები); III. „ზღაპრული ზეიმის ამსახველნი“; IV. კრიტიკული შენიშვნები და V. აკაკის ბოლოთქმა (დანართი).

ნიგნი ნახევარსაუკუნოვანი კვლევის შედეგია და არის მეორე შევსებული გამოცემა (პირველი გამოვიდა 1947 წელს). 1955 წელს მიხეილ ალავიძემ, ვასილ ამაშუკელმა და კარლო გოგოძემ იმოგზაურეს აკაკის ნაკვალევზე, ჩაატარეს 11 საღამო, ჩაინერეს თვითმხილველთა მოგონებები და შეძლეს აღედგინათ აკაკის მიერ მოგზაურობის დროს წარმოთქმული უცნობი სიტყვები.

I თავში დეტალურადაა გადმოცემული ის მარშრუტი, რომელიც გაიარა აკაკი წერეთელმა თავის მხლებლებთან. II თავში ავტორი გამოთქვამს შეხედულებას რაჭის ტოპონიმებზე, აკაკის ლექსის „აღმართ-აღმართ“ დაწერის ადგილის შესახებ, გვაცნობს აკაკის აზრს ჰ- და ს- პრეფიქსების ხმარებასთან დაკავშირებით და სხვა საინტერესო დაკვირვებებს. III თავში გადმოცემულია ლადო ბზვანელის (ნაცვლიშვილი) ცხოვრებისა და მოღვაწეობის მოკლე მიმოხილვა. სწორედ მან აღწერა და გამოსცა პირველმა „აკაკის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში“ და მასვე ეკუთვნის 1912 წელს გადაღებული დოკუმენტური ფილმისათვის კინოლიბრეტო. IV თავში (კრიტიკული შენიშვნები) მოგზაურობასთან დაკავშირებული დიდძალი მასალიდან ამოკრებილი და კრიტიკულად განხილულია უნებლიე ფაქტობრივი შეცდომები და ზოგიერთი ავტორის სადავო ნააზრევი.

ჟ.ბ.

ასათიანი ლ.

**ცხოვრება აკაკი წერეთლისა
„სახელმწიფო გამომცემლობა“, თბ., 1953**

ოცდარვა თავისაგან შემდგარ ხუთასგვერდიან მონოგრაფიაში დაწვრილებითაა შესწავლილი აკაკი წერეთლის ცხოვრება და შემოქმედება. იმ დროისათვის გამოვლენილ ყველა დოკუმენტურ წყაროსა და ლიტერატურათმცოდნეთა მიერ გამოთქმულ კრიტიკულ-ფილოლოგიური ნააზრევის გათვალისწინებით შექმნილი ეს წიგნი წარმოადგენდა იმ დროისათვის ყველაზე ვრცელ და სრულყოფილ მონოგრაფიას პოეტის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ. წიგნმა თავის დროზე მაღალი შეფასება დაიმსახურა და უფრო მეტიც, წლების შემდეგაც კი იგი აკაკის შემოქმედებისა და ზოგადად XIX საუკუნის საქართველოს კულტურულ-ლიტერატურული სფეროს მკვლევართათვის შესანიშნავ გზამკვლევადა რჩება.

ავტორი დაწვრილებით იკვლევს წერეთლების გვარის გენეალოგიას, გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ქველი წერეთელი, რომელიც მოხსენიებულია იოსებ თბილელის „დიდმოურავიანში“, ეკუთვნის ქართლელი წერეთლების შტოს, რომლებიც შემდეგ გადავიდნენ იმერეთში.

რამდენიმე თავი ეძღვნება აკაკის ბავშვობის წლებს, გიმნაზიაში სწავლის პერიოდს, პეტერბურგის უნივერსიტეტში გატარებულ სტუდენტობის ხანას. ავტორი აღწერს აკაკი წერეთლის გამოჩინას

სამწერლო ასპარეზზე, მის მოღვაწეობას ჟურნალებში: „ცისკარი“, „დროება“, „კვალი“, საკუთარი ჟურნალის — „აკაკის თვითური კრებული“ — დაარსებას. წარმოჩენილია აკაკი წერეთელი, როგორც საზოგადო მოღვაწე, ქართული თეატრის ერთ-ერთი მესვეური; ჭიათურის შავი ქვის საქმის დამწყები, თუ ახლად შემოერთებული ბათუმის ოლქის მაჰმადიანი ქართველთა დელეგაციის მასპინძელი, ქართული ზეპირსიტყვიერების შეკრება-შეგროვების ინიციატორი თუ ცარიზმთან შეუდრეკელი მებრძოლი.

მონოგრაფიაში დაზუსტებულია ბევრი ნაწარმოების შექმნის თარიღი. მონოგრაფია ეყრდნობა უაღრესად საგულისხმო წყაროებს, როგორებიცაა საისტორიო და წერილობით დოკუმენტები თუ აკაკის თანამედროვეების: ნ. ნიკოლაძის, ს. მესხის, ი. მანსვეტაშვილის, ზ. ჭიჭინაძის და სხვათა მოგონებები. გამოთქმულია მრავალი მნიშვნელოვანი შენიშვნა და მოსაზრება. ამდენად ეს წიგნი არის არა მხოლოდ აკაკი წერეთლის ცხოვრებისა და შემოქმედების, არამედ მთლიანად XIX საუკუნის II ნახევრის ისტორიულ-ლიტერატურული მატრიანე.

ჯ.გ.

დოლიძე გ.

აკაკის მოგზაურობა — 90 თბ., 2002

წინამდებარე ნაშრომი მესამე წიგნია, რომელიც ეძღვნება აკაკი წერეთლის ისტორიულ მოგზაურობას რაჭა-ლეჩხუმში 1912 წელს. მასში ყურადღება გამახვილებულია ამ მოგზაურობის მნიშვნელობასა და გადაღებულ ფილმზე, რომლის ავტორია ქართული კინოს პიონერი ვასილ ამაშუკელი; „აკაკის მოგზაურობა“ იმდროინდელი მსოფლიო დოკუმენტური კინოს უნიკალურ ძეგლადაა მიჩნეული.

წიგნში დაბეჭდილია რუსი პროფესორის, სერგეი ანისიმოვისა და მისი თანმხლები პირების წერილი (სრული ვერსია) ამ მოგზაურობის შესახებ, რომელიც გამოქვეყნდა 1912 წ. 23 ნოემბრის „სახალხო გაზეთში“.

წიგნს ერთვის გეოგრაფიის ინსტიტუტის თანამშრომელთა მიერ შედგენილი რუკა, რომელიც ასახავს აკაკი წერეთლის მოგზაურობის მარშრუტს.

ჯ.გ.

ფანჩულიძე დ.

**აკაკი წერეთელი საფრანგეთში
თბ., 1980**

წიგნში მკითხველი გაეცნობა 1905 და 1911 წლებში აკაკის პარიზში მოგზაურობის შესახებ არსებულ მასალებს; ავტორი ნაშრომის დიდ ნაწილს უთმობს საზოგადოების წარმომადგენლებთან და ჟურნალისტებთან პოეტის შეხვედრებისა და გამოსვლების შესახებ შემონახული დოკუმენტური წყაროების გადმოცემას. დ.ფანჩულიძე საგანგებოდ განიხილავს პარიზში დაწერილ ნაწარმოებებს. ავტორი მკითხველს მოუთხრობს, როგორ შეხვდნენ აკაკის პარიზში მცხოვრები ქართველები და სთავაზობს დე როჰანის მიერ აკაკის ლექსების ფრანგული თარგმანის მოკლე მიმოხილვას.

ნაშრომში აღნიშნულია, თუ როგორ აისახა აკაკის შემოქმედება საფრანგეთში მცხოვრებ ქართველთა შრომებში. წიგნს ერთვის რეზიუმე რუსულ და ფრანგულ ენებზე.

ჯ.ბ.

შარაძე გ.

**აკაკი წერეთელი, 1840-1915
ცხოვრება, მოღვაწეობა, შემოქმედება
ფოტომატიანე ხუთ წიგნად
ბიოგრაფიული ბიბლიოთეკა „ბიოგრაფიკა“
წიგნი I
თბ., 2006**

აღნიშნული გამოცემა აკაკი წერეთლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ დაწერილი პირველი წიგნია, რომელიც გამოიცა ბიოგრაფიული ბიბლიოთეკის — „ბიოგრაფიკის“ — ეგიდით. პირველი წიგნი მოიცავს 1840-1867 წლებს. მასში დამონმებული და განალიზებულია პოეტის ბიოგრაფიასა და ამ პერიოდის შემოქმედებასთან დაკავშირებული მდიდარი სამეცნიერო, ფაქტობრივი თუ დოკუმენტური მასალა. საქართველოსა და საზღვარგარეთის სიძველეთსაცავებში ავტორის მიერ მოძიებული იკონოგრაფიული და ისტორიულ-ლიტერატურული ხასიათის დოკუმენტები.

წიგნი შედგება 5 თავისა და ბოლოთქმისგან. თავი I. საჩხერე—სხვიტორი—სავანე; II თავი. ქუთაისი; თავი III. პეტერბურგს გამგზავრება; თავი IV. პეტერბურგის უნივერსიტეტში; თავი V. მოსკოვი, დაცოლშვილება; ბოლოთქმა.

წიგნს ერთვის პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა საძიებლები.

ჯ.ბ.

შარაძე გ.

აკაკის იუბილე
ბიოგრაფიული ბიბლიოთეკა „ბიოგრაფიკა“
წიგნი III
თბ., 2006

გამოცემის მესამე ტომი მთლიანად მგოსნის სამწერლო და საზოგადო მოღვაწეობის 50 წლისთავის გრანდიოზულ იუბილეს ეძღვნება, რომელიც 1908 წლის დეკემბერში დაიწყო თბილისში და მომდევნო წლებში საქართველოს თუ მსოფლიოს მრავალ ქალაქში აღინიშნა. წიგნი არის ამ იუბილეს ისტორიულ-ფილოლოგიური დასურათხატებული მატრიანე.

წიგნი მოიცავს XXI თავს და თითოეულ მათგანში საგანგებოდაა წარმოდგენილი, თუ სად და როგორ აღინიშნა პროექტის იუბილე.

ტომს ერთვის პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა საძიებლები.

ჯ.გ.

შარაძე გ.

აკაკის საიუბილეო მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში
ბიოგრაფიული ბიბლიოთეკა „ბიოგრაფიკა“
წიგნი IV
თბ., 2006

გამოცემის მეორე ტომი ეძღვნება რაჭა-ლეჩხუმში აკაკის მოგზაურობას, რომელიც მისი სამწერლო მოღვაწეობის 50 წლისთავს მიეძღვნა. ეს მოვლენა კინოფირზე აღბეჭდა ვასილ ამაშუკელმა, ფოტოები გადაიღო კოტე ქავთარაძემ, ხოლო წიგნი მოგზაურობის შესახებ გამოსცა ლადო ბზვანელმა (ნაცვლიშვილი). ყველა ამ მასალის, ასევე პირველწყაროთა თუ გამოკვლევათა გათვალისწინებით, წიგნში აღდგენილია ამ უნიკალური მოგზაურობის სრულყოფილი სურათი და წარმოდგენილია ის მდიდარი ფოტო და კინომასალა, რომლის მოპოვებაც მოხერხდა. წიგნი შედგება სამი თავის, დანართისა და საძიებლებისგან. თავი I. აკაკის რაჭა-ლეჩხუმში მოგზაურობის ისტორია; თავი II. აკაკის მხლებლები რაჭა-ლეჩხუმში; თავი III. აკაკის რაჭა-ლეჩხუმში მოგზაურობისდროინდელ პორტრეტთა კატალოგი; დანართი: რაჭა-ლეჩხუმი დიუბუა დე მონპერნეს ალბომში; პირთა, გეოგრაფიულ სახელთა და ფოტოსურათებზე გამოსახულ პირთა საძიებლები.

ჯ.გ.

შარაძე გ.

აკაკის სიკვდილი და დაკრძალვა
ბიოგრაფიული ბიბლიოთეკა „ბიოგრაფიკა“
წიგნი V
თბ., 2007

გამოცემის მეხუთე ტომში თავმოყრილია აკაკის გარდაცვალებასა და დაკრძალვასთან დაკავშირებული მასალა. წიგნს ახლავს ავტორის წინათქმა. შედგება შესავლისა და სამი თავისაგან: თავი I. მიახლოება უკვდავებასთან; თავი II. აკაკის ავადმყოფობა; თავი III. აკაკის სიკვდილი;

წიგნის I თავი დეტალურად აღწერს მგოსნის ავადმყოფობის ისტორიას. ცალკე თავი ეძღვნება პოეტის სიკვდილს, სხვიტორიდან თბილისში გადმოსვენებას, პანაშვიდს ქაშუეთის ეკლესიაში და მთანმინდაზე დასაფლავებას. აქვეა დაბეჭდილი მრავალი სამგლოვიარო განცხადების ტექსტი; ტომის მესამე თავი უმდიდრეს მასალას გვთავაზობს. მასში გამოქვეყნებულია აკაკის ხსოვნისადმი მიძღვნილი ლექსები, წერილები, მოგონებები, მგოსნის ორმოცზე ნარმოთქმული სიტყვები, სამგლოვიარო ბარათები და დეპეშები. ტომს ასრულებს რუსული, სომხური და აზერბაიჯანული პრესის გამომხაურებანი ა. წერეთლის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით. ამ ტომსაც ერთვის პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა საძიებლები.

ჯ.ბ.

გ) შემოქმედება

აბაშიძე კ.

ეტიუდები XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის შესახებ
ქუთაისი, 1911

წიგნი ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველში ავტორი ანალიზებს ქართველ მწერალთა (ალ. ჭავჭავაძის, გრ. ორბელიანის, ნ. ბარათაშვილის, ვ. ორბელიანის, ი. ჭავჭავაძის, აკ. წერეთლის, ალ. ყაზბეგის, ვაჟა-ფშაველასა და სხვათა) შემოქმედებას. მეორე ნაწილში მიმოიხილავს რ. ერისთავის, შ. არაგვისპირელისა და დ.კლდიაშვილის შემოქმედებას.

აკაკი წერეთლისადმი მიძღვნილ ქვეთავში ავტორი გამოკვეთს აკაკის, როგორც რეალისტი მწერლის თავისებურებებს. იგი საუბ-

რობს სიყვარულისა და ბუნების თემის გამოსახვაზე აკაკის პოეზიაში. აღნიშნავს, რომ ზოგ შემთხვევაში პოეტი სიყვარულის ნატურალისტურ დახასიათებას იძლევა, ზოგ შემთხვევაში კი – იდეალისტურს; მკვლევარი მიუთითებს იმასაც, რომ აკაკის პოეზიაში მნიშვნელოვანი თემაა სიკვდილ-სიცოცხლე და რომ სიცოცხლის ერთადერთ საზრისად პოეტი სამშობლოს სამსახურს მიიჩნევს.

მ.გ.

აბზიანიძე გ.

**აკაკი წერეთელი
თბ., 1960**

გ. აბზიანიძის მონოგრაფია აკაკი წერეთლის შესახებ არ არის დაყოფილი თავებად. მას არც წინასიტყვაობა ერთვის და არც სამეცნიერო აპარატი.

წიგნში ავტორი მოგვითხრობს აკაკის ბიოგრაფიას, კერძოდ: მისი ბავშვობის, პეტერბურგში სწავლისა და სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლის ამბებს. მკვლევარი მიუთითებს, რომ აკაკი ახალგაზრდობიდანვე ფიქრობდა და იბრძოდა სამშობლოს დამოუკიდებლობისათვის და ამ იდით შთაგონებული არაერთი თხზულებაც შექმნა. მკვლევარი ათწლებულებად ყოფს აკაკის მოღვაწეობას და ამავე პრინციპით აანალიზებს ამ უკანასკნელს. გამოკვეთს პოეტის მიმართებას ნაციონალურ იდენტობასთან. გ. აბზიანიძის დასკვნით. აკაკის შემოქმედებაში გამოიხატა ქართველი ხალხის საუკეთესო ნაციონალური თვისებები.

მ.გ.

არველაძე მ.

**აკაკი წერეთლის პოემა „პატარა კახი“
(ტექსტოლოგიური ანალიზი)
თბ., 2005**

ნაშრომი შეისწავლის ა. წერეთლის პოემის — „პატარა კახი“ — შემოქმედებით ისტორიას ავტორიზებული ასლების ანალიზის საფუძველზე. დადგენილია პოემის პროზაული რედაქციები: „ირაკლი ბატონიშვილი“ და „გელა“. მეფის რუსეთის ცენზურის უხეში ჩარევის გამო, ნაწარმოებმა საკმაოდ რთული მეტამორფოზა განიცადა — დრამიდან დრამატულ პოემამდე. პოეტი იძულებული ხდებოდა, შეეცვალა არა მარტო ნაწარმოების სათაური, არამედ

მოქმედ პირთა ჩამონათვალი, სტილი და ჟანრიც კი. ნაშრომში შესწავლილია ნაწარმოების ისტორიული, ლიტერატურული და ფოლკლორული წყაროები, რომლებზე დაყრდნობითაც შეიქმნა ა. წერეთლის დრამატული პოემა.

წიგნში პირველად ქვეყნდება „გელას“ ტექსტიც.

მ.ა.

ასათიანი გ.

სათავეებთან თბ., 1980.

წიგნი შედგება ორი ნაწილისაგან. პირველში („სათავეებთან“) ავტორი ლიტერატურულ და ფოლკლორულ მასალაზე დაყრდნობით აანალიზებს ქართული ეროვნული ხასიათისა და ესთეტიკური ბუნების თავისებურებებს. მეორე ნაწილში („ქართული პოეტური აზროვნების ევოლუცია XIX საუკუნეში“) განხილულია ქართული რომანტიზმისა და კრიტიკული რეალიზმის პოეტური მემკვიდრეობა.

ნარკვევში „აკაკი წერეთელი“ ავტორი საუბრობს აკაკი წერეთლის დამსახურებაზე როგორც ქართული ლიტერატურის, ასევე ქართული საზოგადოებრივი ცნობიერების წინაშე; მიუთითებს, რომ ილიასა და აკაკის ნოვატორული ღვანლი პოეტური მეტყველების შესატყვისი რიტორიკული ფიგურების მოძიებაშიც ვლინდება. გურამ ასათიანი აკაკის ეპიკურ ნაწარმოებებსაც აანალიზებს, საუბრობს თითოეული პოემის მხატვრულ ღირსებასა და სტილურ მახასიათებლებზე. ნარკვევის ბოლო ნაწილში მკვლევარი ყურადღებას ამახვილებს აკაკის პოეტური ენის განსაკუთრებულ, ინდივიდუალურ თვისებებზე და მიიჩნევს, რომ აკაკის ლექსის შინაგანმა მუსიკამ განსაკუთრებული გავლენა იქონია ახალი ქართული პოეზიის განვითარებაზე.

მ.გ.

**ილია და აკაკი
თბ., 1992**

წიგნი ორი ნარკვევისაგან შედგება: ილია ჭაჭავაძე — წინამორბედი და აკაკი წერეთელი — ტკბილი ოცნება და მწარე სინამდვილე. ისინი მოგვითხრობენ ილიასა და აკაკის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე. ნარკვევებს ერთვის გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა.

ნარკვევი — „ტკბილი ოცნება და მწარე სინამდვილე — აკაკი წერეთელი“ — ქვეთავებადაა დაყოფილი. თავდაპირველად ავტორი დაწვრილებით მოგვითხრობს აკაკის ცხოვრებაზე, ოჯახზე, განათლებაზე, უიღბლო ქორწინებაზე. შემდეგ იგი პოეტის ლირიკას აანალიზებს. საუბრობს დროით და სამყაროულ მთლიანობაზე, რომელიც აკაკის პოეზიისთვისაა დამახასიათებელი. საგანგებო თავი ეთმობა ლექსს „სულიკო“, პოემას „გამზრდელი“. ამ უკანასკნელს აკაკი ბაქრაძე „ხევისბერ გოჩასთან“, „ტარას ბუღბასა“ და „მატეო ფალკონესთან“ შეპირისპირებით აანალიზებს. სამივე შემთხვევაში სვამს დანაშაულისა და პიროვნების პასუხისმგებლობის საკითხს.

ნარკვევის შემდეგ ნაწილში მკვლევარი აკაკის საზოგადოებრივი საქმიანობის ცალკეულ ფაქტებზე საუბრობს. ეხება პოეტის დამოკიდებულებას თეატრისა და ბანკისადმი. ნარკვევის ბოლო ნაწილი აკაკის სიცოცხლის უკანასკნელ წლებზე, მის ავადმყოფობასა და გარდაცვალებაზე მოგვითხრობს.

მ.გ.

ბრეგაძე ლ.

**მოთხრობები ლიტერატურაზე
თბ., 2008**

(„შენც წახდი, მეც წამახდინე“, გვ. 46–61;
„ შემდეგი აზრი სთქვას აქ წერტილმა“, გვ. 62–69)

წიგნს უძღვის თავად ავტორის მოკლე წინასიტყვაობა. ნაშრომში წარმოდგენილ ნერილებში ავტორი აანალიზებს ქართველ შემოქმედთა ტექსტების მხატვრულ თავისებურებებს; კერძოდ, მიმოიხილავს ჯ. ქარჩხაძის, აკ. წერეთლის, დ. ფანჯიკიძის, მ. მაჭავარიანის, რ. ინანიშვილისა და სხვათა შემოქმედებას.

წერილში — „შენც წახდი, მეც წამახდინე“ ლ. ბრეგაძე ანალიზებს აკაკის იმ ნოველებს, რომელნიც ქართველთა უძველეს ჭირზე — ერთმანეთის გაუტანლობასა და ძმათა შულღზე მოგვიტხოვენ. მკვლევარი ასკვნის, რომ ამგვარ ნოველებს განსაკუთრებული ზნეობრივი და ეთიკური მნიშვნელობა აქვთ საზოგადოებისათვის.

მეორე წერილში — „შემდეგი აზრი სთქვას აქ წერტილმა“ — მკვლევარი საუბრობს ცენზორის კვალზე მე-19 საუკუნის წიგნებში. ავტორი აკაკის თხზულებათა პირველი ორტომეულის მაგალითზე (1893 წ.) მსჯელობს მისი პოეტური ქმნილებებისადმი ცენზურის დამოკიდებულებაზე.

მ.გ.

გაბოძე ჯ.

**აკაკის თხზულებათა გამოცემები
თბ., 2009**

მონოგრაფიაში პირველადაა შესწავლილი აკაკი წერეთლის თხზულებების გამოცემის ისტორია, ნაშრომი შედგება შესავლის, ხუთი თავისა და დასკვნისგან. პირველ თავში გაანალიზებულია მწერლის თხზულებათა სრული კრებულები: რჩეული ნაწერები ოთხ ტომად (1925-1928 წ.წ.), თხზულებათა სრული კრებული შვიდ ტომად (1940-1961 წ.წ.) და თხზულებათა სრული კრებული თხუთმეტ ტომად (1950-1963 წ.წ.). მეორე თავი ეთმობა 70-80-იან წლებში განხორციელებული გამოცემების ტექსტოლოგიურ-შემოქმედებით კვლევას; მესამე და მეოთხე თავებში წარმოდგენილია 90-იანი წლების ყველა ის გამოცემა, რომელთა მომზადებაშიც თავად ავტორს მიუღია მონაწილეობა: „თხზულებანის“ 1893 წლის I-II ტომები. ჟურნალი „აკაკის თვითური კრებული“; „აკაკის ლექსთა კრებული“ „სალამური“ 1893 წ. „პატარა კახის“ 1890 წ. „მედეას“, „ნათელას“ და სხვა ნაწარმოებთა ავტორიზებული გამოცემების ისტორიები. მეხუთე თავში შესწავლილია აკაკის სიცოცხლის ბოლოდროინდელი (1900-1915) ნაწერების გამოცემის ისტორია. მათ შორის, საიუბილეო გამოცემები, აკაკის „ჩემი ნაწერების“ 1912-1913 წწ. I-II წიგნები. შესწავლილია მათი შემოქმედებითი ისტორია, და დადგენილია, რომ პოემა: „გამზრდელი“ და რამდენიმე სხვა ცნობილი ნაწარმოები აკაკის სიცოცხლის ბოლოს შემოქმედებითად გადაუკეთებია. პოემა „გამზრდელის“ ფოლკლორულ წყაროდ მიჩნეულია აფხაზური თქმულება.

დადგენილია რამდენიმე ნაწარმოების დაწერის თარიღი („მე-დეა“, უცნობი პოემა „ასი წლის ამბავი“, ლექსები; „განთიადი“), დათარიღებულია აკაკის რამდენიმე პუბლიცისტური და პირადი წერილი.

ნაშრომის საგანგებო ქვეთავები ეძღვნება ცალკეულ ნაწარმოებთა ტექსტოლოგიურ ანალიზს და მწერლის ენისა და სტილის ზოგიერთი თავისებურების გამოკვეთას. წიგნს ერთვის სახელთა საძიებელი.

ჟ.გ.

გამეზარდაშვილი დ.

ნარკვევები ქართული რეალიზმის ისტორიიდან
ტ. 1, თბ., 1961

აკაკი წერეთლის შემოქმედება წიგნის რამდენიმე ქვეთავშია განხილული: „ქართველ სამოციანელთა გამოსვლა სამწერლო ასპარეზზე“, „თერგდალეულები პეტერბურგის უნივერსიტეტში და მათი ურთიერთობა რუს რევოლუციონერ-დემოკრატებთან“; ასევე, „იდეურ-ლიტერატურული ბრძოლა 60-70-იან წლებში, კრიტიკული რეალიზმის გაბატონება ქართულ ლიტერატურაში“, „თერგდალეულთა ლიტერატურული შეხედულებები რეალიზმის თეორიის შუქზე“.

ავტორი ვრცლად მიმოიხილავს აკაკის ლიტერატურულ შეხედულებებს, მის აზრს მწერლისა და მწერლობის დანიშნულებასა თუ ტიპისა და ტიპიურობის შესახებ; მკვლევრისათვის განსაკუთრებული ინტერესის საგნადაა ქცეული აკაკის ისტორიულ-ლიტერატურული ხასიათის შენიშვნები.

ნ.ჩ.

გიორგაძე ო.

აკაკი წერეთლის ბელეტრისტიკა
„საბჭ. საქართველო“, 1982

წიგნი აკაკი წერეთლის მდიდარი პროზაული მემკვიდრეობის მონოგრაფიულად შესწავლის პირველი ცდაა. მკვლევარი განიხილავს აკაკის ბელეტრისტიკაში წარმოჩენილ ქართველი ხალხის სოციალური და ეროვნული თავისუფლებისათვის ბრძოლის, პატრიოტიზმის, ინტერნაციონალიზმის იდეების, სიყვარულისა და

ოჯახის შექმნის, ბავშვთა ჰარმონიული აღზრდისა და სულის წრთობის საკითხებს. ნაშრომში ნაჩვენებია აკაკის სატირული პროზის სოციალურ-პოლიტიკური სიმახვილე და სიმძაფრე; მიგნებულია ბელეტრისტულ თხზულებათა ისტორიული წყაროები და მათი გამოყენების თავისებურებანი, გარკვეულია აკაკის ბელეტრისტული ოსტატობის ზოგიერთი საკითხი, მწერლის ადგილი და როლი ახალი ქართული პროზის განვითარებაში.

ნ.ჩ.

გრიშაშვილი ი.

კრილოვი და აკ. წერეთელი
ნიგნში: ი. გრიშაშვილი, თხზულებანი 5 ტომად
ტ. V, 1985

სტატიაში წარმოდგენილია ი. ა. კრილოვის აკაკისეული თარგმანების ღრმა ანალიზი. რუსი მეიგავის ქართულ ენაზე მთარგმნელებისა და მათი თარგმანების მოკლე მიმოხილვის შემდეგ ი. გრიშაშვილი გვაძლევს სრულ ინფორმაციას აკ. წერეთელზე — კრილოვის იგავების საუკეთესო მთარგმნელზე. ნაშრომში შედარებულია აკაკისა და რ. ერისთავის თარგმანები, რის საფუძველზეც ი. გრიშაშვილი ასკვნის, რომ აკაკისეული თარგმანები უფრო გადმოკეთებულია, მაშინ, როცა რ. ერისთავი შედარებით ზუსტად იცავს დედნის თავისებურებას. აკაკი ცვლის და თავისებურ ელფერს აძლევს თითოეული იგავის დასკვნით ნაწილსაც.

მ.ა.

ევგენიძე ი.

აკაკი წერეთელი
ნიგნში: ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, III
ტბ., 2009

ნაშრომში წარმოჩენილია აკაკის შემოქმედების ის ასპექტები, რომლებიც ეროვნულიცაა და ზოგადსაკაცობრიოც. მკვლევარი ასაბუთებს, რომ არა მხოლოდ მის ეპოქას, არამედ დღევანდლობასაც ეხმიანება აკაკის მიერ ცოდვა-მადლის გააზრება, ადამიანის სულის რღვევის წარმოჩენა, ქართველის შინაგანი ბუნების „ავადმყოფობის“ ტკივილიანი განცდა, ერის ზნეობრივი გადაგვარების გამძაფრებული აღქმა.

ნაშრომის ღირსებად უნდა ჩაითვალოს ის გარემოება, რომ მკვლევარმა აკაკის შემოქმედებაში მოიძია არა მხოლოდ ის მიზეზები, რომლებმაც მიიყვანა ქვეყანა არასახარბიელო მდგომარეობამდე, არამედ წარმოაჩინა ერის უკეთესი მერმისის ამსახველი ტენდენციების.

ნ.ჩ.

ვახანია ვ.

**რეალიზმის საკითხები ქართველ სამოციანელთა ესთეტიკაში
ნ. 1, თბ., 1988**

მონოგრაფიაში განხილულია შემდეგი საკითხები: 1. აკაკი წერეთლის იდეურ-ლიტერატურული პოზიციები მე-19 საუკუნის 60-იან წლებში. 2. აკაკი წერეთელი და ხელოვნების რეალისტური თეორია. 3. აკაკი პოეტის როლისა და დანიშნულების შესახებ. 4. ტიპისა და ტიპურობის საკითხი აკაკი წერეთლის ლიტერატურულ-თეორიულ ნააზრევში.

ნაშრომში აკაკი წერეთლის შეხედულებები და თეორიული ნააზრევი ხელოვნების შესახებ გამოკვეთილია მისი ნაწარმოებების (მხატვრული თუ პუბლიცისტური) განხილვის ფონზე. მკვლევარი იმასაც აღნიშნავს, რომ აკაკის მრწამსი ხელოვნების ცხოვრებასთან მიმართების საკითხში ისეთივეა, როგორც სხვა სამოციანელებისა, მაგრამ მას ამ შემთხვევაშიც აქვს თავისი საკუთარი, ორიგინალური, „აკაკური“ ხედვა.

ნ.ჩ.

ინგოროყვა პ.

**ახალი ქართული ლიტერატურის ფუძემდებლები:
ნიკოლოზ ბარათაშვილი, ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი
თბ., „მერანი“, 1975**

მონოგრაფიაში აკაკის შემოქმედება განხილულია ჟანრების მიხედვით. უპირველეს ყოვლისა, მკვლევარი მსჯელობს ა. წერეთლის ისტორიული პოემების, მხატვრული პროზისა და დრამატული ნაწერების შესახებ. საუბრობს თითოეული მათგანის ღირსებებზე როგორც ფორმისა და შინაარსის, ისე მხატვრული განსახოვნების თვალსაზრისით. ნაშრომში აღნიშნულია, რომ პუბლიცისტიკასა და კრიტიკა-ლიტერატურათმცოდნეობაში აკაკიმ შექმნა თავისებური

ჟანრი: მხატვრული ფელეტონი — ნარკვევი, რომელშიც ის „საზოგადოებრივი ცხოვრების მაჯისცემის ფხიზელ მეთვალყურედ გვევლინება“.

ნ.ჩ.

კენჭოშვილი აკ.

აკაკი წერეთელი თბ., 1960

მონოგრაფიაში ასახულია აკაკი წერეთლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის უმნიშვნელოვანესი მომენტები. მკვლევარი მიიჩნევს, რომ აკაკის ცხოვრების გზა მისი შემოქმედების ერთგვარი გასაღებია.

გამოკვლევაში განხილულია აკაკის შემოქმედების ძირითადი ტენდენციები. ნაშრომში წარმოჩენილია აკაკის ლირიკის ის მახასიათებლები, რომლებმაც განაპირობა ქართულ პოეზიაში ახალი ესთეტიკური იდეალების დამკვიდრება.

მონოგრაფიაში განხილულია აკაკის შემოქმედების აქამდე ნაკლებად შესწავლილი სფეროები. აღნიშნულია, რომ აკაკი ქართული ბალადის ერთ-ერთი შექმნელია.

ნაშრომში ყურადღებას იქცევს დაკვირვება აკაკის მოთხრობებზე. ი. კენჭოშვილის აზრით, აკაკი ქართული მოთხრობის ნოვატორია, რადგანაც სრულიად განსხვავებულ ნაწარმოებებს ქმნის, რომლებშიც „მთავარია... არა რომელიღაც წმინდა სოციალური ტიპის ასახვა, არამედ ყურადღების გადატანა საზოგადოდ ინტელექტუალური ადამიანის თავისებურ ფსიქო-ანალიზზე...“.

ნ.ჩ.

კეკელიძე პ.

აკაკი წერეთლის ისტორიული პოემები: „თორნიკე ერისთავი“, „ნათელა“ ტექსტოლოგიური გამოკვლევა თსუ, 1961

მკვლევრის ინტერესი ამ ისტორიული პოემების მიმართ განაპირობა ნაწარმოებთა ავტოგრაფებისა და ხელნაწერი ნუსხების აღმოჩენამ. დადგენილია პოემათა დეფინიციალური ტექსტები, წარმოდგენილია ავტოგრაფები და ნუსხები, აღნუსხული და განხილულია ყველა ცვლილება, რომლებიც პოემებს განუცდია როგორც ავტორის, ისე — გადამწერთა და რედაქტორ-გამომცემელთა მიერ.

მკვლევარმა შეისწავლა „თორნიკე ერისთავის“ ენობრივ — ორ-
თოგრაფიული საკითხები და წარმოადგინა სათანადო დასკვნები.

ნაშრომში გაანალიზებულია პოემების ისტორიული წყაროები,
საინტერესოა და განხილული აკაკის მიერ ამ ისტორიულ წყაროთა
გამოყენების ზოგიერთი თავისებურება.

გამოკვლევას ერთვის სიტყვათა ინდექსი, საძიებლები, ავტო-
გრაფებისა და ხელნაწერ ნუსხათა ფოტოკოპირები.

ნ.ჩ.

კვიტიანი ე.

აკაკი წერეთელი თბ., 1990

მონოგრაფიაში დახატულია აკაკი წერეთლის შემოქმედებითი
პორტრეტი. ავტორს მოხმობილი აქვს აკაკის თანამედროვეთა და
შემდგომი ხანის ქართველ მწერალთა (თ. სახოკია, ნ. ნიკოლაძე, ექ.
თაყაიშვილი, გ. ტაბიძე, გ. ქიქოძე, ვ. კოტეტიშვილი, გ. ასათიანი და
სხვ.) გამონათქვამები, რომლებშიც ნაირგვარი კუთხით არის წარ-
მოჩენილი დიდი პოეტის ადგილი და მნიშვნელობა ქართულ
ლიტერატურაში.

ნაშრომში განხილულია აკაკის არაერთი შედეგრი, რამაც მას
საქართველოს ერთ-ერთი უპირველესი ლირიკოსის სახელი და
უკვდავება დაუმკვიდრა.

ნ.ჩ.

კიკნაძე გრ.

ქართული სატირისა და იუმორის განვითარების ისტორიიდან თბ., 1953

აღნიშნული წიგნის IX თავი ეძღვნება აკაკი წერეთლის სატი-
რისა და იუმორის შესწავლას (გვ. 349-392).

გრ. კიკნაძე ნაშრომის შესავალ ნაწილში განიხილავს აკაკის
სატირული ნაწარმოებებისათვის დამახასიათებელ ზოგად ნიშან-
თვისებას, გამოკვეთს მისი სატირის მაგისტრალურ ხაზს და ძირი-
თად ტენდენციებს: ემოციურობას, დამარწმუნებლობას, შეური-
გებლობას, მოურიდელობას, ნართულობას, დასაბუთების პრინ-
ციპს, ენამოსწრებულობას. მკვლევრის აზრით, ან ნიშან-თვისება-
თა ერთობლიობა განაპირობებს აკაკის სატირის ხასიათსა და სა-
ზოგადოებრივი მნიშვნელობასაც.

ნ.ჩ.

კიკნაძე გრ.

**ლიტერატურის თეორიისა და ისტორიის საკითხები
თსუ., 1978**

ნიგნში წარმოდგენილია გრ. კიკნაძის ნარკვევები აკაკი წერეთლის შესახებ. წერილში — აკაკი წერეთლის პროზაულ თხზულებათა პოეტურობის საკითხი (გვ. 277-294), მკვლევარი განიხილავს აკაკის პროზის პოეტურობის ნიშან-თვისებებს (საანალიზო ტექსტად მოხმობილია „ბაში – აჩუკი“). წერილში — აკაკი წერეთლის პოლემიკური ლირიკა (გვ. 295-310) — აკაკის ქმნილებები შედარებულია წინადროინდელ ქართული და რუსული პოეზიის პოლემიკური ლირიკის რამდენიმე ნიმუშთან. წარმოჩენილია აკაკის პოლემიკური ლირიკისათვის დამახასიათებელ მხატვრული თავისებურებები. ნარკვევში — მუდმივ ხატთა სისტემა აკაკი წერეთლის პოეზიაში (გვ. 311-325) — ავტორი აღნიშნავს, რომ აკაკი წერეთლის პოეზიის ხატოვანების „უმნიშვნელოვანესი საყრდენი ხალხური ზეპირსიტყვიერებაა“. მონოგრაფიაში განხილულია აკაკის ხატოვანების სპეციფიკა, ხატთა სტრუქტურა, ხატოვან სახეთა ემოციურობისა და პოეტურობის მიზეზები.

გრ. კიკნაძის დაკვირვებით, აკაკის პოეზიის მუდმივ ხატთა სისტემაში მნიშვნელოვანია სიზმრისეული და ზღაპრულ-ლეგენდური, ბიბლიური და ისტორიული ხატები, განსაკუთრებით კი გამოკვეთილია წარმომავლობით რელიგიური, ასევე გადმოცემა-ლეგენდებიდან, ჟამთააღმწერლის ანდა პოეტთაგან მომდინარე სახეები.

ნ.ჩ.

კოტეტიშვილი ვ.

**აკაკი წერეთლის შემოქმედება და ფოლკლორი
ნიგნში: რჩეული ნაწერები, ტ. II
თბ., 1967**

ნაშრომში დანვრილებითაა განხილული აკაკის ლექსების ნათესაობა ხალხურ პოეზიასთან და ამ უკანასკნელის გამოყენების ის ოსტატობა, რომლითაც აკაკიმ საკუთარი პოეზიის მთელი სისტემა შექმნა. მკვლევრის აზრით, ეს დებულება არ ეხება მხოლოდ ლექსების გახალხურებულ ფორმას. პოეტი შინაარსის მხრივაც მეტწილად ხალხურ ზღაპრებსა და გადმოცემებს ეყრდნობოდა; მის მიერ გამოყენებული ტროპული მეტყველების ხერხებიც ახლოსაა ხალ-

ხურ პოეტიკასთან; ნაშრომში ამის საილუსტრაციოდ მოყვანილია უამრავი პარალელი.

წერილში ასევე საუბარია იმ დამსახურებაზე, რომელიც აკაკის მიუძღვის ფოლკლორის შეკრებისა და გადარჩენის საქმეში.

ე.ზ.

კოტეტიშვილი ვ.

ქართული ლიტერატურის ისტორია (XIX ს.)
„საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1959.

წიგნი შედგება წინასიტყვაობის, შესავლისა და რამდენიმე თავისაგან. შესავალ წერილში ვ. კოტეტიშვილი აანალიზებს მე-19 საუკუნის ქართულ ლიტერატურას. ქვეთავები ქრონოლოგიურადაა დაწყობილი — მკვლევარი წიგნს მე-18 საუკუნის ლიტერატურის მიმოხილვით იწყებს და ეგნატე წინოშვილის შემოქმედებით ასრულებს.

ნაშრომში საგანგებო თავი აქვს დათმობილი აკაკი წერეთლის ცხოვრებასა და შემოქმედებას. მკვლევარი მიმოიხილავს აკაკის მრავალმხრივ მოღვაწეობასა და მრავალფეროვან ლიტერატურულ მემკვიდრეობას; შენიშნავს, რომ აკაკი ორიგინალური შემოქმედია და არავის არ ბაძავს, თუმცა მის შემოქმედებაში რუსი მწერლების გავლენა იგრძნობა. ვ. კოტეტიშვილი მიუთითებს ილიასა და აკაკის მსოფლმხედველობრივ ერთიანობაზე.

მეცნიერი მიმოიხილავს აკაკის ლირიკას, მისი ლექსის საზომებს და ასკვნის, რომ ძველ პოეტებთან შედარებით, აკაკის ლექსის ტექნიკა და მოქნილობა ნაკლები ღირსებისაა, რომ რეალიზმის ეპოქაში შინაარსი იმორჩილებს ფორმას და ეს ტენდენცია კარგად ჩანს აკაკის ლირიკაშიც.

მ.გ.

ლომიძე გ.

**დრამის თეორია მე-19 საუკუნის ქართულ მხატვრულ
კრიტიკასა და ესთეტიკურ ნააზრევში
თბ., 1984**

ნიგნში სხვა თემებთან ერთად განხილულია აკაკი წერეთლის შეხედულებანი დრამის თეორიის საკითხებზე. პოეტი ლიტერატურას მიიჩნევდა სინამდვილის მხატვრულ წარმოსახვად და მის ცალკეულ დარგებს ერთმანეთისაგან განასხვავებდა არა ასახვის ობიექტის, არამედ გამოსახვის საშუალებათა მიხედვით. აკაკისთვის დრამატურგია წარმოადგენდა თეატრალური ხელოვნების საფუძველს და საინტერესო თვალსაზრისს გამოთქვამდა დრამაზე, როგორც ლიტერატურულ გვარზე.

მკვლევრის აზრით, აკაკი საინტერესო დაკვირვებებს გვთავაზობს ცალკეული დრამატული ჟანრების შესახებ და იძლევა მათ ორიგინალურ დეფინიციას. საკუთარი თვალსაზრისის საილუსტრაციოდ აკაკი იყენებს მდიდარ მასალას როგორც ქართული, ისე რუსული და დასავლეთევროპული ლიტერატურიდან.

ე.ზ.

მენაბდე ლ.

**აკაკი წერეთელი
ნიგნში: XIX ს. ქართველი კლასიკოსები და
ძველი ქართული მწერლობა
„განათლება“, თბ., 1973**

ნაშრომის მიზანია აჩვენოს, რამდენად საფუძვლიანად იცნობდა აკაკი ძველ ქართულ მწერლობას და როგორ ზრუნავდა ხელნაწერების შეკრებასა და დაცვაზე; ავტორის დაკვირვებით, მწერალი შესანიშნავად ფლობდა ბიბლიას, იცნობდა როგორც ორიგინალურ, ისე თარგმნილ აგიოგრაფიას, ათონელი მამების ღვაწლს; მას კარგად სცოდნია რუსული სასულიერო მწერლობაც.

ნიგნში დიდი ადგილი ეთმობა ა. წერეთლის „ვეფხისტყაოსანთან“ მიმართების საკითხს. მკვლევარი აანალიზებს „ვეფხისტყაოსნისადმი“ მიძღვნილ აკაკის წერილებს, განსაკუთრებით, რუსულენოვან საკანდიდატო ნაშრომს: „რამდენიმე სიტყვა „ვეფხისტყაოსნის“ ორიგინალობის სასარგებლოდ“ (1862). გამოკვლევაში განხილულია აკაკის სხვა რუსთველოლოგიური ძიებანიც.

წიგნში შესწავლილია აკაკის მიმართება აღორძინების ხანის ქართულ მწერლობასთან. გამოკვლევის დასკვნით ნაწილში ავტორი მიუთითებს, რომ თავის სამეცნიერო და პუბლიცისტურ წერილებში აკაკი განიხილავდა ძველი ქართული მწერლობის საკითხებს. მისი დასკვნები სადღეისოდაც საყურადღებოა, თუმცა ზოგიერთი შეფასება მკაცრი და უსაფუძვლოა.

მ.კ.

მეუნარგია ი.

**ქართველი მწერლები
ნ. 1, თბ., 1957**

წიგნი შედგება წინასიტყვაობისა და ძირითადი ნაწილისაგან, რომელშიც საუბარია XIX საუკუნის ქართველ მოღვაწეებზე (გრ. ორბელიანი, ს. მესხი, ა. ყაზბეგი, დ. დადიანი). წერილში — „სამახსოვრო ფურცლები აკაკის შესახებ“ — ავტორი საუბრობს აკაკის პიროვნებაზე, იხსენებს მის 25 წლის იუბილეს, ასევე ადამიანებს, რომლებზეც აკაკის აზრი გამოუთქვამს. ი. მეუნარგია აკაკის შემოქმედებაში პოეზიას ანიჭებს უპირატესობას და XIX საუკუნის სხვა პოეტებს აკაკის შევირდებს უწოდებს. წერილის დასკვნით ნაწილში ავტორი გვთავაზობს იმ კითხვარს, რომელზეც აკაკის ლაკონიური პასუხები აქვს გაცემული

წიგნს ერთვის შენიშვნები, კომენტარები და სახელთა საძიებლები.

ა.ფ.

მინაშვილი ლ.

**აკაკი წერეთლის „პატარა კახის“ შემოქმედებითი
ისტორიისთვის
წიგნში: „ლიტერატურული ნარკვევები“
თბ., 2009**

ნაშრომში განხილულია აკაკი წერეთლის „პატარა კახის“ შემოქმედებითი ისტორია, მისი ლიტერატურულ-ისტორიული წყაროები და გზა, რომელიც პოემამ პროზაული ვერსიიდან ლექსად დაწერილ დრამამდე გაიარა.

აკაკის აზრით, სალექსო ფორმა ერთადერთია, რის მეშვეობითაც ისტორიულმა თემამ შეიძლება შეიძინოს მაღალმხატვრულო-

ბა. განსხვავებით აკაკის ლირიკისთვის დამახასიათებელი რვა მარცვლიანი შაირისა, „პატარა კახში“ გამოყენებულია ათმარცვლიანი საზომი, რომელიც უახლოვდება სასაუბრო მეტყველებას.

ნაშრომში მოტანილია იდენტური პასაჟები პროზაული და პოეტური ვარიანტებიდან, რითაც მკვლევარმა წარმოაჩინა ის გარემოება, რომ ლექსად გარდათქმის დროს აკაკი არ კარგავს არცერთ აზრობრივ თუ გრძნობით ნიუანსს.

მ.ა.

ნუცუბიძე შ.

**აკაკი წერეთლის შემოქმედება
ნიგნში: კრიტიკული ნარკვევები
თბ., 1966**

ნაშრომი შეიქმნა აკაკის დაბადების 100 წლისთავთან დაკავშირებით. მასში მოცემულია პოეტის როგორც ბიოგრაფიის, ისე შემოქმედების მოკლე დახასიათება. ძირითადი აქცენტი გაკეთებულია აკაკის შემოქმედებაზე რუსული და ევროპული ლიტერატურის გავლენაზე.

ავტორი აღნიშნავს, რომ აკაკის პოეტური მოღვაწეობა განისაზღვრა სამი შტრიხით: 1. საქართველოს სინამდვილით; 2. რუსული ლიტერატურის გავლენით (იდეურად სამოციანელებით, ლიტერატურულად — პუშკინის, ლერმონტოვის, კრილოვის, გოგოლის, ნაწილობრივ, ნეკრასოვის); 3. დასავლეთის დამონებული ერების ბედით (იტალიის — კარდუჩის, ალფერის; პოლონეთის — მიცკევიჩის). მკვლევრის აზრით, რეალიზმი პოეტმა შეითვისა ჩერნიშევისკისგან ერმაც განსაზღვრა აკაკის ესთეტიკური გზა.

ე.ზ.

რატიანი შ.

**აკაკი წერეთელი და რეალიზმის საკითხები
თბ., 1963**

ნაშრომში გაანალიზებულია აკაკი წერეთლის თეორიული შეხედულებანი რეალიზმის, როგორც შემოქმედებითი მეთოდის შესახებ, აგრეთვე მხატვრული ტიპის, ლიტერატურის ხალხურობისა და ტენდენციურობის, მხატვრული ნაწარმოების ფორმისა და შინაარსის ურთიერთობის საკითხები.

ავტორი განიხილავს აკაკის მიერ წამოყენებულ რეალისტური ესთეტიკის ძირითად თეზისებს. ნიგნში ასევე გაანალიზებულია აკაკის ლიტერატურულ-ესთეტიკური შეხედულებანი და ის, თუ როგორ იყენებდა პოეტი ამ ზოგად თეორიულ თვალსაზრისს ცალკეული მწერლის შემოქმედების ანალიზის დროს. ნაჩვენებია ის დამსახურება, რომელიც აკაკის მიუძღვის როგორც ძველ (შოთა რუსთაველი, დავით გურამიშვილი, სულხან-საბა ორბელიანი, ბესიკი), ისე მისი თანამედროვე (გრიგოლ ორბელიანი, ბარბარე ჯორჯაძე, გიორგი ერისთავი, ილია ჭავჭავაძე, ალექსანდრე ყაზბეგი, ვაჟა-ფშაველა) ლიტერატორთა შემოქმედების კვლევაში.

ე.ზ.

რობაქიძე გრ.

**აკაკის ქნარი
თბ., 1916**

ნიგნში „აკაკის ქნარი“ შესულია 1908-1930 წ.წ. სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთში („მზე“, „აკაკის დღე საქართველოში“, „ფასკუნჯი“, „სახალხო ფურცელი“, „დროშა“, „ქართული მწერლობა“) დასტამბული ნერილები: „აკაკის იუბილეს გამო“, „აკაკის ბუნება“, „აკაკი და ილია“, „აკაკი“ (გარდაცვალების გამო), „აკაკი“ (სიტყვა წარმოთქმული აკაკის სამოქალაქო პანაშვიდზე), „აკაკის ქნარი“, „ბაში-აჩუკი“ (როგორც კინო-რომანი) და აკაკი (ფაქტები და ფიქრები).

ნაშრომში მოცემულია აკაკის, როგორც პოეტის შეფასება და ადგილი ქართულ ლიტერატურაში. მკვლევარი ხსნის აკაკის შემოქმედებისა და პიროვნების რთულ ბუნებას და ასკვნის, რომ ქართველობის მეზობელი სული აკაკის ბუნებაში განსახიერდა. ნიგნში გაანალიზებულია აკაკის შემოქმედების რამდენიმე ნიშანთვისება, მათ შორის, თხზულებათა ამბივალენტური ხასიათი და პოეტის „მგოსნური სტიქიონის პოლიპერსონალიზმი“, ანუ სხვადაცვევის ნიჭი; ნაშრომში საინტერესო პარალელებია გავლებული აკაკისა და პუშკინის, ილიას, ვაჟას შორის.

ე.ზ.

ფრუიძე ნ.

**აკაკი წერეთლის მხატვრული პროზის პრობლემატიკა
და მხატვრული სტრუქტურა
თსუ, 1999**

ნიგნში განხილულია აკაკი წერეთლის ჟანრობრივად მრავალფეროვანი მხატვრული პროზა. ნაშრომში გაანალიზებულია მკვლევართა ყურადღებით ნაკლებად „განებიერებული“ თხზულებები. ნიგნი შედგება შესავლის, 6 თავისა და დასკვნისაგან. პირველ თავში გამოკვეთილია აკაკი წერეთლის შემოქმედებითი ინტერესები პროზაულ თხზულებათა მიხედვით. მეორე თავში ავტორი ზოგადად აკაკის პროზის პრობლემატიკისა და სტრუქტურის საკითხებზე მსჯელობს; მესამე თავში — ლეგენდური აკაკის პროზაში — განხილულია აკაკის „ლეგენდის“ სახელწოდებით ცნობილი ქმნილებები და განხილულია მათში ტრადიციულ მხატვრულ სახეთა ტრანსფორმირების ნიმუშები. მეოთხე თავში საუბარია აკაკი წერეთლის ზღაპრების სპეციფიკასა და მათ მიმართებაზე კლასიკურ ჯადოსნურ ზღაპართან. მეექვსე თავი ეთმობა აკაკის პროზაულ იგავებს, მათ თემატიკასა და მხატვრულ თავისებურებებს. ბოლო, მეექვსე თავში კი შემოთავაზებულია აკაკის მიერ შექმნილი მხატვრულ-დოკუმენტური პროზის შესანიშნავი ნიმუშის — სოლომონ პირველი დიდი, იმერეთს მეფე — კომპოზიციისა და მხატვრულ-სახეობრივი სისტემის ანალიზი. დასკვნით ნაწილში კი შეჯამებულია ნაშრომის ცალკეულ თავებში წარმოდგენილი ძირითადი დებულებები.

ა.ფ.

ქიქოძე გ.

**ეტიუდები და პორტრეტები
თბ., 1958.**

ნიგნში შესულია ავტორის ორი წერილი: აკაკი წერეთელი და აკაკი როგორც პორტრეტისტი.

პირველ წერილში — აკაკი წერეთელი — ყურადღება გამახვილებულია პოეტის ბიოგრაფიის მნიშვნელოვან დეტალებზე. სხვა მკვლევართაგან განსხვავებით, ნიგნის ავტორი თვლის, რომ რუსულ ლიტერატურას გავლენა არ მოუხდენია აკაკის მსოფლმხედველობასა და მხატვრულ შემოქმედებაზე. ავტორი განიხილავს

პოეტის მოსაზრებას ორი რუსეთის (ივანეს და პეტრეს რუსეთი) შესახებ და ასკვნის, რომ აკაკი რუსულ ლიტერატურაზე ევროპულის ძლიერ გავლენას ამჩნევს.

წერილში დანვრილებითაა გაანალიზებული აკაკის პოეზია და გაკეთებულია დასკვნა, რომ იგი ოსტატია პატრიოტული პოეზიისა, რომელსაც უდიდესი ზემოქმედების ძალა აქვს. ავტორი გამოკვეთს აგრეთვე აკაკის დამსახურებას ენის რეფორმაში.

მეორე წერილში — აკაკი როგორც პორტრეტისტი — გარჩეულია „ჩემი თავგადასავალი“, როგორც ერთ-ერთი უპირველესი ნაწარმოები პორტრეტის ხატვის კუთხით. მკვლევრის თქმით, აკაკი ჯადოსნური ფუნჯის ორიოდე მოსმით ახერხებს თანამედროვეთა სულიერი ფიზიონომიის დახატვას ისე, რასაც სხვები ხშირად მთელი მონოგრაფიების დაწერით ვერ ახერხებენ. ავტორი თვლის, რომ აკაკის შემოქმედებაში პატრიოტულ-პროპაგანდისტული ინტერესი ხშირად სჭარბობს ობიექტურ მხატვრულს, მაგრამ ის მაინც დიდ პორტრეტისტად რჩება ისტორიული ჟანრის ნაწერებში

ე.ზ.

ყუბანიეშილი ს.

აკაკი წერეთლის დრამატული პოემები:

„თამარ ცბიერი“, „პატარა კახი“

თსუ, 1969

წიგნში ნაჩვენებია აკაკი წერეთლის დრამატული პოემების „თამარ ცბიერისა“ და „პატარა კახის“ შემოქმედებითი ისტორია, გაანალიზებულია ვარიანტები და მათი ურთიერთმიმართების საკითხი.

ნაშრომში მიმოხილულია სხვადასხვა მეცნიერის თვალსაზრისი აკაკის დრამატურგიაზე, კერძოდ: ვ. კოტეტიშვილის, ი. გრიშაშვილის, პ. მირიანაშვილის, პ. გუგუშვილის, შ. რადიანის, გ. ქიქოძის, პ.ინგოროყვას, ამბ. გაჩეჩილაძის და სხვ.

ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია აკაკის შემოქმედებითი პროცესის ერთ თავისებურებაზე, კერძოდ, პროზის ლექსად ქცევის ფაქტზე. მეცნიერი შენიშნავს, რომ აკაკი პოეტურ ფორმაში აქცევდა პროზად დაწერილ ბევრ თავის თხზულებას (მაგ.: „მედია“, „ჩემი თავგადასავალი“, „პატარა კახი“ და სხვ.), რისთვისაც მინი-

მალური ძალისხმევა იყო საჭირო, რადგან პროზად დაწერილ პიესებში უკვე „გაისმოდა“ ლექსი.

ე.ზ.

ჭილაია ს.

**ლიტერატურული წერილები
თბ., 1946**

წიგნი შედგება რვა თავისგან. მასში საუბარია XIX საუკუნის ქართველ მწერალთა (ნ. ბარათაშვილი, ა. წერეთელი, გ. ორბელიანი, ა. ყაზბეგი, შ. არაგვისპირელი, გ. რჩეულიშვილი, ა. ორბელიანი) შემოქმედებაზე, ასევე უახლესი ქართული ლიტერატურის პერიოდიზაციის საკითხებსა და სამშობლოსთვის თავდადების იდეაზე.

წერილში „აკაკი წერეთელი“ ავტორი საუბრობს აკაკის სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლის პერიოდზე, მისი შემოქმედების ძირითად თემატიკაზე, მისი პოეზიის ბუნებაზე. განხილულია აკაკი წერეთლის შემოქმედების ორი ძირითადი მოტივი — პატრიოტული და სოციალური. ნათქვამია, რომ ეროვნული საკითხის განსახილველად აკაკი მიმართავდა ისტორიას. იგი ისტორიულ თემებს მათი აქტუალურობის თვალსაზრისით არჩევდა და კონკრეტულ სინამდვილეს უკავშირებდა; ისტორიული ფაქტის დამახინჯება დაუდევრობით კი არ მოსდიოდა, თანადროულობის ინტერესი აიძულებდა, ასე მოქცეულიყო. აქვე ავტორი აანალიზებს აკაკის დამოკიდებულებას რევოლუციისადმი და ხაზს უსვამს ამ უკანასკნელის მისეულ შეფასებებს. განხილულია ლექსები, რომლებიც აკაკიმ ამ თემას უძღვნა. რევოლუციის ასე ორგანულად მიღებას მკვლევარი აკაკის პატრიოტიზმითა და ფართო დემოკრატიზმით ხსნის. წერილში ხაზგასმულია, რომ აკაკი წერეთლის აზროვნება და პოეტური შემოქმედება რუსეთის რევოლუციონერ-დემოკრატების — ბელინსკის, დობროლიუბოვისა და ჩერნიშევსკის ზეგავლენით ჩამოყალიბდა.

ა.ფ.

ჭილაძე თ.

**„პირველად იყო სიტყვა“
თბ., 1993**

წიგნში შესულია ესეისტური ნარკვევები ქართველი მწერლები-სა და ხელოვნების სფეროს მოღვაწეთა შესახებ (ნ. ფიროსმანაშვილი, იაკობ ცურტაველი, გ. ქიქოძე, ე. მანჯგალაძე, გ. ტაბიძე, აკ. წერეთელი, ა. კალანდაძე და სხვ.).

წერილში „აკაკი წერეთლის პოეზია“ ავტორი აანალიზებს აკაკის პოეტურ მემკვიდრეობას, გამოყოფს მისთვის დამახასიათებელ ინდივიდუალიზმს: ლექსის ბუნებრივობასა და სისადავეს. გარდა ამისა, საუბრობს აკაკის მიმართებაზე სამშობლოსთან, მისი პოეზიის პატრიოტულ სულისკვეთებაზე. მკვლევარი მიიჩნევს, რომ აკაკის პოეზია თავისი ფორმითა და შინაარსით დღესაც აქტუალური და ცხოველმყოფელია.

წიგნი ე.წ. მასობრივი გამოცემის ტიპისაა და არ ახლავს არც საძიებლები, არც ბიბლიოგრაფია.

მ.გ.

ჭილაძე თ.

**აკაკი წერეთლის პოეზია
წიგნში: წერილები, თბ., 1977**

კრებულში თავმოყრილია სხვადასხვა დროს შექმნილი ესეისტური პროზა და პოეტური ნარკვევები, რომლებშიც ავტორი ცდილობს მკითხველს გაუზიაროს ის განცდა, რასაც მასში ლიტერატურა, მუსიკა, თეატრი თუ მხატვრობა აღძრავს.

ავტორისავე შენიშვნით, წიგნში თავმოყრილი პროზა ძირითადად პირად შთაბეჭდილებებს ეყრდნობა და საფუძვლიანი ანალიზის პრეტენზია არ გააჩნია. წიგნი კიდევ ერთი ცდაა პოეზიის იდუმალ სამყაროში შეღწევისა.

წერილში — აკაკი წერეთლის პოეზია — ავტორი საუბრობს აკაკის პოეზიის თავისებურებებზე, მთავარ იდეებზე, სამშობლოს ხატის გამორჩეულობაზე, „ბუღბუღობისადმი“ პოეტის დამოკიდებულებასა და სხვა უმნიშვნელოვანეს საკითხებზე;

წიგნში მკითხველი ასევე გაეცნობა საინტერესო წერილებს გალაკტიონ ტაბიძის, ტიცვიან ტაბიძის, გურამ რჩეულიშვილის, ალექსანდრე ყაზბეგის, ანა კალანდაძის და სხვათა შესახებ.

ნ.ფ.

ჭილაძე ო.

ბედნიერი ტანჯული
თბ., 2003

წიგნი სხვადასხვა დროს (1968-2002) შექმნილი ესეების, პუბლიცისტური წერილებისა და ინტერვიუების კრებულია; მწერლობის რაობა და მწერლის დანიშნულება, ერი და ეროვნულობა, თავისუფლება და მონობა, სიყვარული და ომი, ქართველთა მითოლოგიური წარსული და კოლხი მედეას ფენომენი, სახელმწიფო სიმბოლიკა, ქართული ტოლერანტობა და შენიღბული აგრესიის საშიშროება — აი, არასრული სია იმ საკითხებისა, რომელთა შესახებაც საკუთარ თვალსაზრისს გვთავაზობს მწერალი.

კრებული რამდენიმე ქვეთავადაა დაყოფილი. პირველი — ბედნიერი ტანჯული — მოიცავს 6 ესეს, რომელთაგან ერთ-ერთია „აკაკი“. მასში ავტორი ცდილობს წარმოაჩინოს აკაკის, როგორც პოეტისა და მოღვაწის მნიშვნელობა ქართული კულტურისა თუ ეროვნული თვითშეგნების განვითარების საქმეში.

ნ.ფ.

ხახანაშვილი ალ.

ქართული სიტყვიერების ისტორია
თბ., 1917

წიგნი (რედ.: დ. კარიჭაშვილი) შედგება ოთხი ნაწილისგან: წინასიტყვაობა, რედაქტორის შენიშვნა, შესავალი, ძირითადი ნაწილი და პირთა საძიებელი. ძირითად ნაწილში ავტორი საუბრობს XIX საუკუნის ქართველ მწერალთა (ს. დოდაშვილი, ა. ჭავჭავაძე, ნ. ბარათაშვილი, დ. ჭონქაძე, ლ. არდაზიანი, ი. ჭავჭავაძე, ა. ყაზბეგი და სხვანი) ბიოგრაფიებისა და შემოქმედების შესახებ. წერილში „აკაკი წერეთელი“ ავტორი ეხება მწერლის ბიოგრაფიას, განიხილავს მისი პოეზიის რამდენიმე ნიმუშს, აანალიზებს აკაკის შემოქმედების თემატიკას, საუბრობს მის მიერ შექმნილ დრამატულ ნაწარმოებებზე. ალ. ხახანაშვილი მსჯელობს აკაკი წერეთლის პოემებსა და მათში წამოჭრილ დიდაქტიკურ საკითხებზე. წერილის დასკვნით ნაწილში ავტორი ყურადღებას ამახვილებს აკაკის პოეზიის ბუნებაზე, მისი ენის სილალეზე.

ა.ფ.

**აკაკის ლექსი
თბ., 1972**

ნაშრომში შესწავლილია აკაკი წერეთლის 981 ლექსი, 22 პოემა და 7 დრამატული თხზულება. გაკეთებულია საყურადღებო დასკვნები. ავტორი აღნიშნავს, რომ ლექსთწყობის კანონები პოეტის საშემსრულებლო ხელოვნების საფუძველთა საფუძველია. არც ერთი სხვა კანონი, მათ შორის გრამატიკულიც კი, მისთვის ასეთი ძალის შემცველი არ არის. ტექტოლოგიურ მუშაობაში პოეტის თხზულებათა ტექსტის დადგენისას ლექსთწყობა გარკვეული პრივილეგიებით სარგებლობს. ლექსის ძირითადი ესთეტიკური მახასიათებლები — რიტმი და მელოდია ყველაზე მეტია პოეტის ხელიდან პირველად გამოსულ ტექსტში, ამიტომ ლექსის ავტოგრაფს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ფორმათა სიზუსტის დადგენაში; მკვლევრის დაკვირვებით, გამომცემლები ხშირად ცვლიდნენ ტექსტს, ასწორებდნენ დიალექტურ ფორმებს, სახელებში ვითარებითი ბრუნვის -თ დაბოლოებას, ერეოდნენ აკაკის რიტმის შემქმნელ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ელემენტში, რომელსაც გადატანა, ანუ ანჟამბემანი ჰქვია. აკადემიურ გამოცემებში ასეთ ადგილებში არის მიძიმებები, რასაც, მეცნიერის აზრით, გამართლება არ აქვს.

ნაშრომში ვრცლადაა განხილული, აგრეთვე, აკაკის პოეზიის რიტმი და რითმა.

ე.ზ.

ღვინჯილია ჯ.

**აკაკი წერეთელი
წიგნში: პოეტური ენერგია
თბ., 1989**

ავტორი განიხილავს აკაკის პოეტურ ნააზრევს. მისი აზრით, აკაკის სამყაროში გაერთიანებულია პატრიოტული, სოციალური, ზოგადადამიანური პრობლემები. პოეტის ჰუმანიზმი და დემოკრატიზმი დაჩაგრულის მხარეზეა. აკაკი წერეთელი არ ყოფილა მიჯაჭვული პატრიოტულ თემატიკას, მის შემოქმედებაში ბევრია სოციალურ პრობლემებზე დაწერილი ნაწარმოები, რომელთაც დაუკავშირდა პოლიტიკურიც, ორივემ ერთად კი წარმოაჩინა პოეტის

მოქალაქეობრივი პოზიცია. ნაშრომში გამოწვლილვითაა გარჩეული ლექსები: „თავო ჩემო“, „ავადმყოფი“, „განთიადი“.

მკვლევარი აგრეთვე განიხილავს აკაკი წერეთლის სატირულ ლექსებს და ბევრ საინტერესო მოსაზრებას გვთავაზობს მათ შესახებ.

ე.ზ.

ჯალიაშვილი მ.

**სიცოცხლის საიდუმლო
თბ., 2006**

წერილში საღვთისმეტყველო სიბრტყეზე პირველად არის განალიზებული აკაკი წერეთლის ლექსის „აღმართ-აღმართის“ მხატვრული სისტემის თავისებურებანი. წერილში წარმოჩენილია ლექსში გამოყენებული სხვადასხვა კოდის (უპირველესად, საღვთისმეტყველო, კულტურული) მნიშვნელობა.

ანალიზის დროს პარალელებია გავლებულია ბერძნულ მითოლოგიასთან, კერძოდ, სიზიფეს მითთან და „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებასთან“, რათა წარმოჩნდეს ლექსში მოხმობილი ალუზიების მხატვრული ფუნქცია. ავტორი აანალიზებს, თუ რამ გამოიწვია ლირიკული გმირის სულიერი განვითარების „მწერვალადან“ კვლავ „მინაზე“ დაცემა, როგორ იყო გადაჯაჭვული ერთმანეთთან სულიერი და მინიერი ცხოვრების გზები.

ე.ზ.

დ) აკაკი საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ასპარეზზე

ბოცვაძე ი.

**აკაკი წერეთელი — ლიტერატურის კრიტიკოსი და
ჟურნალისტი
თბ., 1980.**

წიგნში საუბარია აკაკი წერეთლის ჟურნალისტურ მოღვაწეობასა და მის თანამშრომლობაზე ქართულ პერიოდულ პრესაში; მიმოხილულია აკაკის რედაქტორობით გამოსული ჟურნალები: „აკაკის თვიური კრებული“ და „ხუმარა“. ასევე, დიდი პოეტის ლი-

ტერატურულ-კრიტიკული შეხედულებანი ცალკეული მწერლის შემოქმედებაზე.

ნიგნი ოთხი ნაწილისგან შედგება: აკაკი — ლიტერატურის კრიტიკოსი; აკაკის ჟურნალისტური მოღვაწეობა; „აკაკის თვითური კრებული“; ჟურნალი „ხუმარა“.

შესაბამისად, ნიგნის პირველ ნაწილში საუბარია იმ საკითხებზე, რომლებიც აკაკის, როგორც ლიტერატურის კრიტიკოსის თვალთახედვის არეში იყვნენ მოქცეულნი, კერძოდ: ანტონ კათალიკოსის კონსერვატორულ-რეაქციული მსოფლმხედველობა; ჟ. „ცისკრის“ პუბლიკაციები; პ. იოსელიანი, ექ. წერეთელი, ბ. ჯორჯაძე და სხვანი. ქართველი მწიგნობარი ქალების ღვანლი (კერძოდ, დარეჯან და თეკლა ბატონიშვილები, ეკატერინე და მარიამ ერისთავები) და ა. შ. ნიგნის მეორე ნაწილში მოთხრობილია, თუ რომელი ჟურნალ-გაზეთების რედაქციებთან თანამშრომლობდა აკაკი და რომელ წლებში; რა სახის პუბლიკაციებს აქვეყნებდა იგი და რა რეზონანსი ჰქონდა მის მოღვაწეობას; ნიგნის მესამე ნაკვეთში ავტორი გვიამბობს, თუ რა მიზნით გადაწყვიტა აკაკიმ „კრებულის“ დაარსება, რა სიძნელების გადალახვა დასჭირდა, რომელ წლებში გამოდიოდა მისი „კრებული“ და რა ამაგი დასდო მან ქართული ჟურნალისტური აზრის განვითარებას. ნიგნის მეოთხე, დასკვნითი, ნაწილი კი აკაკის მიერ იუმორისტული ჟურნალის დაარსებას და მისი ხანმოკლე არსებობის ისტორიას ეძღვნება;

ნ.ფ.

კანდელაკი ნ.

აკაკი წერეთელი

ნიგნში: ქართული კლასიკური მჭევრმეტყველება
თბ., 1961

ავტორის მითითებით, აკაკი წერეთლის მახვილგონიერი და ნათელი აზროვნება თანაბარი ძალით ბრწყინავდა წერილობითი და ზეპირი შემოქმედების სფეროებში — ლიტერატურასა და მჭევრმეტყველებაში, რასაც მისი მოსწრებული სიტყვები, ელვარე ნაკვესები და ფრთიანი გამონათქვამებიც ადასტურებს. ავტორი თვლის, რომ აკაკის მჭევრი სიტყვა უკიდურესი სისადავით ხასიათდება. ფართოდაა ცნობილი მწერლის საჯარო ლექციები. ის სადღესასწაულო სიტყვის დიდი ოსტატი იყო, რაშიც მას მახვილგონიერება და მოსწრებული სიტყვაც უწყობდა ხელს. ნაშ-

რომში გაანალიზებულია პოეტის სადღესასწაულო და სამგლოვი-
არო სიტყვები. აქვე ხაზგასმულია აკაკის დამსახურება სამოსა-
მართლო მჭევრმეტყველების განვითარების დარგში, კერძოდ,
განხილულია მისი სიტყვა 1876 წელს ქუთაისში „სვანთა პრო-
ცესზე“, საჯარო გამოსვლები ლიტერატურულ სამსჯავროებში.

ნაშრომის დასკვნით ნაწილში შენიშნულია, რომ აკაკი წერე-
თელი ქართული კლასიკური მჭევრმეტყველების უკანასკნელი
დიდი წარმომადგენელია.

მ.კ.

კოჭლავაშვილი ალ.

**აკაკი წერეთელი და ჭიათურის მარგანეცი
თბ., 1958**

ნიგნში მითითებულია, რომ ქართველ სამოციანელთა პროგრე-
სული ნაწილი ხელს უწყობდა ქვეყანაში მრენველობის განვითა-
რებას. დოკუმენტური მასალა გვიდასტურებს, რომ აკაკი ლიტერა-
ტურულ და საზოგადოებრივ მოღვაწეობასთან ერთად პრაქტიკუ-
ლად ზრუნავდა ჩვენი ქვეყნის ბუნებრივი სიმდიდრის გამოყენე-
ბაზე და ჭიათურის მარგანეცის მრენველობასაც მან ჩაუყარა სა-
ფუძველი. ამ საკითხის გაშუქებისათვის ნაშრომში გამოყენებულია
არსებული სამეცნიერო ლიტერატურა, პრესა, არქივებსა და მუზე-
უმებში დაცული საბუთები, მოგონებები.

ავტორი მიუთითებს, რომ მწერალს სურდა, მარგანეცის მრენ-
ველობის განვითარებით ქვეყნის შემოსავალი გაზრდილიყო, რა-
საც შედეგად სკოლების, ბანკების და სხვა დაწესებულებების და-
არსება მოჰყვებოდა. საშური საქმე იყო ასევე ხალხური ზეპირსი-
ტყვიერების ნიმუშების შეგროვება და გამოცემა, რაც მარგანეცის
წარმოებით მიღებული შემოსავლით უნდა დაფინანსებულიყო. სამ-
წუხაროდ, პოეტმა თავის ოცნების განხორციელება ვერ შეძლო.

გამოკვლევის ტექსტს ერთვის დოკუმენტური წყაროები: საყუ-
რადლებო საბუთები და მასალები, მათ შორის, ეპისტოლური
ტექსტები.

მ.კ.

სიხარულიძე ქ.

აკაკი წერეთელი
ნიგნში: ქართველი მწერლები და ხალხური შემოქმედება
ნ. 1, თბ., 1956

ნაშრომში აღნიშნულია, თუ რა ღვანლი მიუძღვის აკაკის ფოლკლორული ტექსტების შეკრებისა და პოპულარიზაციის საქმეში. ავტორი აანალიზებს აკაკის წერილებს, რომლებიც ხალხურ ზეპირსიტყვიერებას ეძღვნება. მათში აკაკი ხაზს უსვამს ფოლკლორის მეცნიერულ ღირებულებას, მის საზოგადოებრივ ფუნქციას, მხატვრულ თავისებურებებს და სხვ. ამიტომაც გასაკვირი არაა, რომ პოეტის ნაწარმოებები ორგანულად უკავშირდება ხალხურ შემოქმედებას. ნაშრომში ნაჩვენებია ეს კავშირი, განხილულია მწერლის მიერ ფოლკლორიდან აღებული სიუჟეტები და თემები.

ავტორის ყურადღებას იქცევს აკაკის ნაწერებში წარმოდგენილი ქართული წეს-ჩვეულებები, საქორწინო ცერემონიალი, მიცვალებულის დაკრძალვის წესი, საკანონოს მოხდა, ფიცისკაცობა და სხვა.

მ.კ.

სურგულაძე ა.

აკაკი წერეთელი
ნიგნში: ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
აზროვნების ისტორიიდან
თბ., 1981

ნიგნის IV თავში — „ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა 70-იან წლებში“ — მკითხველი გაეცნობა აკაკი წერეთლის, როგორც ეროვნული მოძრაობის ერთ-ერთი ლიდერის, ნააზრევს არსებული პოლიტიკური ვითარების, ქვეყნის გათავისუფლების სტრატეგიისა და სხვა მნიშვნელოვანი საკითხების შესახებ.

მკვლევარი დაწვრილებით მიმოიხილავს აკაკის პუბლიცისტურ წერილებს და მათში გამოთქმულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ხასიათის მოსაზრებებს. განსაკუთრებით საყურადღებოდ მას 1876 წელს „დროების“ იანვრის ნომერში გამოქვეყნებული ფელეტონი — „ხარლამპიოს მოგონაკის წერილებიდან“ — მიაჩნია, რომელსაც ალეგორიის ბრწყინვალე ნიმუშად მიიჩნევს. ავტორი ეხება იდე-

ოლოგიურ ნიადაგზე აკაკის დაპირისპირებას ი. ჭავჭავაძესთან, ნ.ნიკოლაძესა და სხვა მოღვაწეებთან.

მ.კ.

ჩიქოვანი მ.

**აკაკი წერეთელი და ხალხური სიტყვიერება
თბ., 1958**

მონოგრაფია რვა თავისგან შედგება. პირველი თავი ეთმობა იმ გარემოს დახასიათებას, რომელშიც აღიზარდა ა. წერეთელი. ავტორი მიუთითებს, რომ პოეტზე დიდი გავლენა იქონია ხალხურმა შემოქმედებამ.

წიგნის შემდეგ თავებში ავტორი განიხილავს აკაკის ფოლკლორულ შეხედულებებს. აქ საუბარია თავად აკაკის შემკრებლობით საქმიანობაზე, გაანალიზებულია 1913 წლის 30 მარტს აღ. აბაშელის სალამოზე წაკითხული ლექცია, რომელიც მისი ნახევარსაუკუნოვანი დაკვირვების თეორიული განზოგადების მცდელობაა. გამოკვლევაში ფოლკლორული მასალა წარმოჩენილია, როგორც აკაკის შთაგონების წყარო თემატიკის, კომპოზიციის თუ მხატვრულ-სახეობრივი სისტემის თვალსაზრისით. შესწავლილია ფოლკლორული ელემენტები აკაკის ლირიკაში, დაძებნილია შესაბამისი პარალელები, საუბარია აკაკის მიერ თარგმნილ თუ ორიგინალურ იგავ-არაკებზე და მათ კავშირზე ხალხურ შემოქმედებასთან. ცალკე თავები ეთმობა აკაკის შემოქმედებაში მითოსური მასალის ასახვას. ტექსტის ანალიზის საფუძველზე მკვლევარი ასკვნის, რომ აკაკი შესანიშნავად იცნობდა როგორც ქართულ, ისე ანტიკური ხანის ბერძნულ მითებსა და ლეგენდებს.

მ.კ.

ე) აკაკი და ქართული ენის საკითხი

დანელია კ.

აკაკი წერეთლის ნაზრევი ქართული სალიტერატურო ენის
ისტორიის საკითხებზე

წიგნში: ნარკვევები ქართული სამწერლობო ენის ისტორიიდან
ტ. II, „უნივერსალი“, 2009

კრებულში შეტანილია ქართული სამწერლობო ენის აქტუალურ საკითხებთან დაკავშირებით შექმნილი წერილები და გამოკვლევები (ლექსიკა, ეტიმოლოგია, მწერლის ენა, მნიგნობრული სტილი, წერილობითი ძეგლების ენობრივი რაობა და ა. შ.). მათ შორისაა სტატია „აკაკი წერეთლის ნაზრევი ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიის საკითხებზე“, რომელიც საგულისხმო დაკვირვებებს შეიცავს.

აკაკის არასოდეს დაუნერია სპეციალურ შრომა ენის საკითხებზე, მაგრამ ხშირად გამოუთქვამს სწორი და საყურადღებო აზრი ენის რაობასა და დანიშნულებაზე. აკაკის დაინტერესება ზოგადენათმეცნიერული საკითხებით ეროვნული მრწამსითაა მოტივირებული. მკვლევარი რამდენიმე ასპექტში განიხილავს აკაკის ენათმეცნიერულ ნაზრევს: 1. ენის ისტორია — ერის ისტორია და თავგადასავალი; 2. უმწერლობო ქართველური ენების როლი სალიტერატურო ქართულის გაძლიერების საქმეში; 3. სალიტერატურო ენის დიალექტებთან დამოკიდებულება; 4. მწერლისეული ეტიმოლოგიები; 5. სამწერლო ენის სინმინდისათვის ბრძოლა; მკვლევრის აზრით, აკაკის ქართული ენის თვისობრივ გარდაქმნაში ისეთივე წვლილი მიუძღვის, როგორც პუშკინს რუსულ სინამდვილეში.

კრებულს ერთვის კორნელი დანელიას შრომების ქრონოლოგიური ბიბლიოგრაფია (შემდგ.: ნანა დანელია).

ნ.ფ.

სანიკიძე თ.

**აკაკი წერეთელი და ქართული ლექსიკის განვითარების
საკითხები
თბ., 1984**

ნაშრომში აკაკი წერეთელი მიჩნეულია ქართული სალიტერატურო ენის ერთ-ერთ რეფორმატორად. ავტორი აღნიშნავს, რომ XIX საუკუნისთვის თითქმის არ არსებობდა ქართული სალიტერატურო ენა. მწერლები იყენებდნენ მოძველებულ, მძიმე ფორმებს. აკაკიმ მიზნად დაისახა ისეთი ენით ეწერა, რომელიც ხალხისთვის მისაღები და გასაგები იქნებოდა. მან ქართულ სიტყვებს შესძინა უბრალოება, სხვაგვარი ფლერადობა და გამომხატველობა. აკაკის ენა გამოირჩევა თავისი გამჭვირვალობით, ლაკონიურობით, სიმარტივეთა და მოქნილობით.

ნაშრომში დაწვრილებითაა განხილული აკაკის ლექსიკაში გამოყენებული სინონიმები, ანტონიმები, ანტონიმური კომპოზიტები, ეპითეტები, პარონიმები და სხვ. ნაშრომში ცალკე თავი ეთმობა აკაკის მიერ ლექსემის მნიშვნელობის ველის გაფართოების საკითხსაც.

მ.ა.

ძიძიგური შ.

**აკაკი წერეთელი და ქართული ენა
ნიგნში: ქართველ კლასიკოსთა ენობრივი მემკვიდრეობა
თბ., 1971**

ავტორი აკაკის მიიჩნევს ახალი სალიტერატურო ენის ერთ-ერთ თეორეტიკოსად და მისი დამკვიდრებისთვის მებრძოლ შემოქმედად. წერილში დაწვრილებითაა განხილული ის წანამძღვრები, რომლებსაც ეყრდნობოდა აკაკი ახალი სამწერლობო ქართულის ჩამოყალიბებისა და დამკვიდრების პროცესში.

მკვლევრის აზრით, აკაკის ლიტერატურული სტილის ნიშანდობლივი თვისება სწორედ ძალდაუტანლობაა. ხალხურ მეტყველებასთან, ზეპირსიტყვიერებასთან სიახლოვე გახდა პოეტის ენის მასაზრდოებელი წყარო. შ. ძიძიგური აღნიშნავს, რომ აკაკი ქართულს დიალექტური ფორმებით ამდიდრებდა, თუმცა, ამავდროულად, მისთვის მიუღებელი იყო სხვადასხვა კილოში დამკვიდრებულ ფორმათა სალიტერატურო ენაში მექანიკურად გადმოტანა.

პოეტი უარყოფდა არქაიზმებს, თუმცა ეს არ გულისხმობდა მისი მხრიდან ქართული სალიტერატურო ენის სალიტერატურო ფორმების უგულვებლყოფას. ავტორი ეხება აკაკის დამოკიდებულებას ქართულში ახალ სიტყვათა დამკვიდრებისადმი და ასკვნის, რომ, აკაკის აზრით, ხალხური მასალის გათვალისწინება ოდნავადაც არ ზღაღავს ქართულ ლექსიკურ ფონდს, რაც ჩვენი ენის საოცარი სიმყარისა და მისი გრამატიკული წყობის დამსახურებაა.

მ.ა.

ჯორბენაძე ბ.

აკაკი წერეთელი და ქართული სალიტერატურო ენა
ნიგნში: ბალავარი მწერლობისა
თბ., 1987

ნიგნში განხილულია პოეტური ენისა და სტილის საკითხები. ზოგადი პრობლემები შესწავლილია დ. გურამიშვილის, აკ. წერეთლის, ალ. ყაზბეგის, ვაჟა-ფშაველას, კ. გამსახურდიას, ი. გრიშაშვილის, გ. ლეონიძის შემოქმედების მაგალითზე.

ნარკვევში „აკაკი წერეთელი და ქართული სალიტერატურო ენა“ ავტორი გამოკვეთს აკაკის მნიშვნელობას ქართული ენის სინმინდის დაცვის საქმეში. მიიჩნევს, რომ აკაკი ერთ-ერთი პირველთაგანი იყო, ვინც ქართული სალიტერატურო ენის გასამდიდრებლად ქართველურ ენათა მონაცემები და კილო-კავებში გაბნეული ფორმები გაითვალისწინა. აკაკიმ ეტიმოლოგიური თუ ლექსიკოლოგიური ანალიზის გაკეთებაც სცადა. მას მყარად განსაზღვრული პოზიცია ჰქონდა მხატვრულ თხზულებათა ენის თაობაზეც. აქაც იგი ზუსტი გამოთქმების მომხრედ გვევლინება. ბ. ჯორბენაძე ასკვნის, რომ აკაკის არასოდეს უღალატია ერთხელვე არჩეული პრინციპისათვის და რომ დედაენის განვრცობა და გაძლიერება მისი შემოქმედების ბალავარი იყო.

მ.გ.

ვ) აკაკი და ქართული თეატრი

კიკნაძე ვ.

სივრცე თეატრისა
თბ., 1975

წიგნი სამი ნაწილისგან შედგება: „მწერალი და თეატრი“, რომელშიც ქართველი მწერლების შემოქმედებაზეა საუბარი; ეტიუდები, რომელშიც გამოჩენილ ქართველ მსახიობებზე არსებული მოგონებებია წარმოდგენილი და ნარკვევები, რომელიც მოიცავს წერილებს ლიტერატურისა და თეატრის შესახებ. წერილში „აკაკი წერეთელი“ ავტორი აფასებს აკაკის თეატრალურ ნააზრევს, მის მიერ ქართული თეატრის მიმართ გამოთქმულ შეფასებებს, ასევე, მის ინტერესს რუსული და უცხოური კლასიკური დრამატურგიისადმი, კერძოდ, ოსტროვსკისა და შექსპირისადმი. ავტორი ხაზს უსვამს აკაკის მოსაზრებას ქართული თეატრის განვითარების პერსპექტივის შესახებ და გამოკვეთს მის შეფასებას თეატრის მიერ საზოგადოებაში ოპტიმისტური განწყობილების დანერგვასთან დაკავშირებით.

ა.ფ.

რადიანი შ.

აკაკი წერეთელი და ქართული თეატრის პრობლემები
თბ., 1958

ნარკვევი შედგება შესავლისა და სამი ნაწილისაგან. შესავალში ავტორი საუბრობს 60-იანელთა და კონკრეტულად აკაკის ღვანლზე ახალი ესთეტიკური პრინციპების დამკვიდრების საქმეში.

ქვეთავში — აკაკი წერეთლის ლიტერატურული შეხედულებანი — გამოკვეთილია პოეტის თეორიულ-ესთეტიკური მრწამსი, რომლის მთავარი პრინციპი მხატვრული რეალიზმის აპოლოგიაა. ქვეთავში — რეალისტური თეატრალური ხელოვნებისათვის — წარმოდგენილია სასცენო ხელოვნების აკაკის მიერ შემუშავებული თეორია; ხოლო ნაკვეთში — აკაკი წერეთლის დრამატურგია — მიმოხილულია აკაკის ჟანრობრივად მრავალფეროვანი დრამატურგიული მემკვიდრეობა (დრამატული პოემები, დრამები, კომედიები, სცენები); ავტორი ეხება არა მარტო ორიგინალურ, არამედ თარგმნილ და გადმოკეთებულ პიესებსაც. ნარკვევს აგვირგვინებს მკვლევრის დასკვნა: თავისი კომედიებითა და დრამებით ა. წერე-

თელს საპატიო ადგილი უჭირავს ქართული დრამატურგიის ისტორიაში და მის ქმნილებათა უმრავლესობას დღესაც არ დაუკარგავს დიდი შემეცნებითი მნიშვნელობა.

ნ.ფ.

ხუციშვილი ს.

**აკაკი წერეთელი – ქართული თეატრის ისტორიკოსი
წიგნში: ლიტერატურულ-კრიტიკული ნარკვევები
თბ., 1969**

წიგნში განხილულია XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის, ქართული კრიტიკისა და პუბლიცისტიკის მნიშვნელოვანი საკითხები. მოცემულია: ბოსლეველის, ა. ცაგარლის, გ. თუმანიშვილის, ვ. მიქელაძის, ს. დოდაშვილისა და სხვათა შემოქმედებისა და საზოგადოებრივი ღვაწლის ანალიზი. წერილში „აკაკი წერეთელი — ქართული თეატრის ისტორიკოსი“ — ავტორი საუბრობს აკაკი წერეთლის მიერ შეტანილ წვლილზე ქართული თეატრის განვითარებაში. ს. ხუციშვილი ასახელებს იმ მსახიობებს, რომელთა სცენაზე გამოსვლაც აკაკის სახელს უკავშირდება. ავტორი საუბრობს აკაკის ინტერესზე რუსული და უცხოური დრამატურგიის მიმართ; მკვლევარი აკაკის ქართული თეატრის ისტორიკოსს უწოდებს, რადგან ის ამ უკანასკნელის განვითარების უშუალო თვითმხილველად მიაჩნია.

ა.ფ.

ზ) ლიტერატურული ურთიერთობები

ბურჯანაძე ქ.

**მე-19 საუკუნის ქართული მხატვრული თარგმანის
ისტორიის საკითხები
თსუ, 1992**

ნაშრომის მიზანია გვიჩვენოს ქართული მხატვრული თარგმანის განვითარების გზა, წარმოგვიდგინოს თარგმანის თეორიის შესახებ შექმნილ თხზულებათა ანალიზი თარგმანის თანამედროვე თეორიის ჭრილში.

წიგნის შედგება წინასიტყვაობის, შესავალი წერილისა და 5 თავისაგან. მესამე თავში — XIX ს. 60-იანი წლების მთარგმნელობითი

საქმიანობა და ქართველი სამოციანელები — ორი ქვეთავი ეძღვნება აკაკი წერეთელს: ა. წერეთელი თარგმანის შესახებ და ა.წერეთლის თარგმანი.

პირველ წერილში მკვლევარი მიმოიხილავს აკაკის მიერ სხვადასხვა დროს გამოთქმულ შეხედულებებს მხატვრული თარგმანის მნიშვნელობის, მასალის შერჩევის პრინციპებისა და თარგმანის შესრულების მეთოდოლოგიის შესახებ; მეორე წერილში კი შეფასებულია აკაკის მიერ თარგმნილი ტექსტები (დრამატურგია, ლირიკა, იგავ-არაკები); საინტერესოა, რომ მკვლევარი წარმოადგენს პარალელურ ტექსტებს, რითაც მკითხველს საშუალებას აძლევს, თვალნათლივ დარწმუნდეს აკაკის, როგორც მთარგმნელის, ოსტატობაში.

ნ.ფ.

ნიკოლეიშვილი ა.

ებრაული თემა ქართულ მწერლობაში ქუთაისი, 2008

წიგნში საუბარია ებრაული საკითხისადმი ქართველ მწერალთა დამოკიდებულების არსზე. წიგნის რედაქტორები არიან ს. სიგუა და რ. ენუქაშვილი (ენოქი. ისრაელი). მასში განხილულია ებრაული თემა ი. ჭავჭავაძის, ი. გოგებაშვილის, ნ. ნიკოლაძის, ს. მესხის, დ. კლდიაშვილის, მ. ჯავახიშვილის, ნ. ლორთქიფანიძისა, გ. ტაბიძის და სხვათა შემოქმედებაში. წიგნს ახლავს ავტორის შესავალი წერილი.

ნარკვევში „აკაკი წერეთელი“ ავტორი საუბრობს აკაკის თბილ დამოკიდებულებაზე ებრაელების მიმართ, განიხილავს ამ კეთილგანწყობის მიზეზებს, კერძოდ, ებრაელი ხალხის ნიჭიერებასა და ინტელექტუალურ შესაძლებლობებს. ავტორი აანალიზებს აკაკის განსაკუთრებულ დაინტერესებას ებრაული საკითხებით, ასევე საუბრობს მწერლის მიერ ებრაელ და ქართველ ხალხს შორის დანახულ მსგავსებაზე; ასახელებს იმ ნაწარმოებებს, რომლებიც მას ებრაულ თემაზე აქვს შექმნილი. ა. ნიკოლეიშვილი წერილის დასკვნით ნაწილში კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს მწერლის ებრაული თემით დაინტერესებას და აკაკის ქართულ ლიტერატურაში მკვეთრად გამოხატული სახასიათო ნიშან-თვისებებით აღბეჭდილ ქართველ ებრაელთა ლიტერატურული სახეების შექმნის ფუძემდებელს უწოდებს.

ა.ფ.

ი.ა. კრილოვი ქართულ ლიტერატურაში
თბ., 1945

წიგნი შედგება შესავლისა და ოთხი თავისაგან. პირველ თავში საუბარია მწერლის ბიოგრაფიაზე. მეორე და მესამე თავებში ავტორი აფასებს გრ. ორბელიანსა და რ. ერისთავს, როგორც კრილოვის მთარგმნელებს. ქვეთავში „აკაკი წერეთელი, როგორც კრილოვის მთარგმნელი“ ავტორი საუბრობს აკაკის თარგმანებზე, თარგმნის პროცესთან დაკავშირებულ სირთულეებსა და თარგმანის ხასიათზე. ავტორი საუბრობს იმ შინაარსობრივ ცვლილებებზე, რომლებიც ამ არაკების ქართულ სინამდვილეზე მორგების მიზნით განახორციელა აკაკიმ. ავტორი განიხილავს იგავების თემატიკას და ადარებს მათ ორიგინალს. ნაშრომში ავტორი აანალიზებს იგავების შემოკლების და მათი გავრცობის მიზეზებს, ხაზს უსვამს ა. წერეთლის ოსტატობას კრილოვისეულ იგავ-არაკთა რეზიუმეების თარგმნაში და ყურადღებას ამახვილებს თარგმანებში არსებულ ხარვეზებზე.

წიგნში განხილულია არაკთა სალექსო წყობა და საზომები; წერილის დასკვნით ნაწილში ავტორი თეზისურად წარმოგვიდგენს იმ ძირითად მოსაზრებებს, რომლებიც წიგნშია გაანალიზებული.

ა.ფ.

თ) საიუბილეო კრებულები

აკაკის საიუბილეო კრებული
მ.დ. კიკნაძის სტამბა
ტფ., 1908

კრებული გამოსცა აკაკის საიუბილეო კომიტეტმა. მასში შესულია ია ეკალაძის, ა. ცაგარლის, ა. ხახანაშვილის, ი. ფანცხავას, სვ. ყიფიანის, ა. ერისთავი-ხოშტარის, ი. გოგებაშვილის, ს. მერკვილაძის, ივ. ბუქურაულის წერილები, სიტყვები და მოგონებები. ასევე, პოეტისადმი მიძღვნილი ლექსები, რომელთა ავტორები არიან: თ. რაზიკაშვილი, კორტოხა, დ. თომაშვილი, დუტუ მეგრელი, ცენტერაძე, ი. ევდოშვილი, ა. შანშიაშვილი, დარია, ვ. რუხაძე, შ. ნავთლულელი, გ. ნუციძე, ლ. კატოძე, შ. მღვიმელი, ი. მჭედლიშ-

ვილი, კ. გულიაშვილი, ი. წერეთელი, კ. კვინიხიძე, კ. მაყაშვილი, პასიკო ლორ-ი, გიორგი ქიზიყელი.

ნ.ფ.

აკაკი წერეთელი
საიუბილეო კრებული დაბადების 100 წლისთავისათვის
თსუ, 1940

კრებული, რომელიც აკაკი წერეთლის დაბადების 100 წლის-თავს მიეძღვნა, ორი განყოფილებისგან შედგება: წერილები და მოგონებები;

პირველ ნაწილში 23 ნარკვევია დაბეჭდილი. კრებულს ხსნის დ. ყიფშიძის წერილი „ქართველი ხალხის საყვარელი პოეტი“; აქვეა წარმოდგენილი გ. ტაბიძის ლექსი „აკაკი წერეთელი“. მიხ. ზანდუკელი ვრცელ ნარკვევში „აკაკის ლირიკა“ მიმოიხილავს არა მარტო აკაკის ლექსების თემატიკას, არამედ საუბრობს იმ მხატვრულ-გამომსახველობით ხერხებზე, რომელთა უბადლო ოსტატიც იყო აკაკი. ს. ჭილაია კი წერილში „აკაკის პროზა“ საუბრობს ისტორიზ-მის გამოვლენის პრინციპზე, თხრობის პოეტურ სტილზე, ზღაპ-რულ ელემენტებზე, ტიპის ხატვის მეთოდზე, მოულოდნელობის ეფექტსა და სხვა ხერხებზე, რომელთა ერთობლიობაც აკაკის პროზას განუმეორებელ ხიბლს ანიჭებს. ამავე ნაკვეთში წარმოდ-გენილი მიხ. ზანდუკელის კიდევ ერთი სტატია — „აკაკი წერეთელი როგორც პუბლიცისტი“. მასში გაანალიზებულია თეგდალეულთა და კონკრეტულად აკაკის დამსახურება ქართული პუბლიცისტური აზროვნების განვითარებაში. აკ. კენჭოშვილის წერილში „აკაკი წერეთლის მხატვრული პროზის კომპოზიცია“ შემოთავაზებულია საინტერესო დაკვირვებები პროზაული ტექსტის აგების აკაკი წერეთლისეულ ორიგინალურ მანერაზე. კრებულში ასევე გაეცნო-ბა მკითხველი აკ. ავალიშვილის, ს. ხუციშვილის, შ. რადიანის, კ. კე-კელიძის, ლ. მელქისეთ-ბეგის, დ. გამეზარდაშვილის, მაქს. ბერძე-ნიშვილის, ქს. სიხარულიძის, აპ. მახარაძის და სხვათა წერილებს;

კრებულის მეორე ნაწილში წარმოდგენილია ი. გრიშაშვილის, ფ.გოკიელის, ს. ჭოლოშვილის და ი. ელიაშვილის მოგონებები.

კრებულის რედაქტორია თსუ რექტორი, დ. ყიფშიძე, ხოლო სა-რედაქციო კოლეგიის წევრები არიან: მიხ. ზანდუკელი, დ. უზნაძე, დ. ყიფშიძე, ს. იორდანიშვილი და ვ. მიქაძე.

ნ.ფ.

აკაკი წერეთელი 150
საიუბილეო კრებული
თსუ, 1993

ნიგში, რომელიც პოეტის დაბადების 150-ე წლისთავს მიეძღვნა, 15 ნარკვევია დაბეჭდილი. მათში გაშუქებულია აკაკის მრავალმხრივი და მრავალფეროვანი მოღვაწეობის სხვადასხვა ასპექტი.

ბ. ჯორბენაძე წერილში „დედაენის მოამაგე“ საუბრობს აკაკის ენის სპეციფიკაზე, მის ღვანლზე ერთიანი სალიტერატურო ენის დამკვიდრებისათვის ბრძოლაში; ასევე, ღირსსაცნობად მიიჩნევს აკაკის საკუთრივ ენათმეცნიერულ დაკვირვებებს; სტატიის ბოლოს, იმის თვალსაჩინოდ წარმოსადგენად, თუ რაოდენ ჰგავდა ენის საკითხში ერთმანეთს XIX საუკუნის მოღვაწეთა პოზიცია, მკვლევარი აკაკის გამონათქვამებთან ერთად გვაცნობს ამონარიდებს ი. ჭავჭავაძის, დ. ყიფიანის, გრ. ორბელიანის, პ. მირიანაშვილის ნაწერებიდან.

ვ. ვახანია წერილში „აკაკი წერეთელი პოეტი როლისა და დანიშნულების შესახებ“ მიმოიხილავს პოეტის შემოქმედებას და ასკვნის, რომ მას 60-იანი წლების იდეური პოზიციებიდან აქვს გაშუქებული შემოქმედისა და სინამდვილის ურთიერთობის პრობლემა, რაც აკაკის რეალიზმის ერთ-ერთ დიდ თეორეტიკოსად წარმოგვიდგენს.

კ. მეძველია ნარკვევში „აკაკი წერეთლის ორი ბიოგრაფიული თარიღი (1908; 1915) ქუთაისის საარქივო მასალების მიხედვით“ გადმოგვცემს, თუ რაგვარი დაბრკოლებების გადალახვა დასჭირდათ ქართველ საზოგადო მოღვაწეებს, რათა აკაკის იუბილე აღენიშნათ და რა აკრძალვები დააწესეს ცარიზმის ბიუროკრატმა მოხელეებმა; აქვეა მასალა იმის შესახებ, თუ როგორ გამოხატა ქუთაისის ინტელიგენციამ აკაკის გარდაცვალებით გამოწვეული მწუხარება.

პ. კეკელიძე თავის ნარკვევში „აკაკი წერეთლის ისტორიულ-დრამატული პოემის „თამარ ცბიერის“ ქუთათური ხელნაწერი და თხზულების კანონიკური ტექსტი“, მოცემულია ქუთაისში გამოვლენილი ტექსტის ტექსტოლოგიური აღწერა და ანალიზი; აქვეა დაბეჭდილი მკვლევრის მიერ აღდგენილი კანონიკური ტექსტი.

ს. ხუციშვილი სტატიაში „აკაკი წერეთლის რუსული ნაწარმოებები“ აღნიშნავს, რომ პოეტის მიერ შექმნილი რუსულენოვანი

თხზულებების მხოლოდ ძალზე მცირე ნაწილია დაბეჭდილი აკადემიური გამოცემის (თხუთმეტ ტომად) ბოლო ტომში. მეცნიერის აზრით, ცხადია, პოეტის რუსულენოვანი ნაწერები მხატვრული ღირსებით ჩამოუვარდებიან ქართულ ენაზე შექმნილთ, მაგრამ ეს მათ მნიშვნელობას ოდნავადაც არ აკნინებს. მეცნიერი მიმოიხილავს ამ პუბლიკაციათა თემატიკას და დამატების სახით აქვეყნებს აკაკის რუსულენოვან მოთხრობას „О шести фонарях грд. Эа на Фазисе“.

კრებულში დაბეჭდილია სხვა საინტერესო ნაშრომებიც, კერძოდ: ი. ბერაძის „ერის ინტერესებისათვის დაუცხრომელი მებრძოლი“, თ. ახვლედიანის „ამირანის სახისთვის აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში“, ნ. მესხიას „ისტორია და აკაკი წერეთელი“, მ. ქაჯაიას „აკაკი წერეთლის შემოქმედებითი მუშაობის ერთი ნიშანი“, აკ. ხინთიბიძის „აკაკის ვერსიფიკაციის შესწავლის ისტორიიდან“, ს. ყუბანეიშვილის „აკაკი წერეთლის ლირიკის თავისებურებანი“, დ. თუხარელის „აკაკი წერეთლის შემოქმედების ერთი ასპექტის შესახებ“, ლ. გრიციკის „სათავეები შემდგარი და არშემდგარი შეხვედრებისა“, ქ. ბურჯანაძის „აკაკის მთარგმნელობითი პრინციპი“, ნ. კაპანაძის „ფონეტიკური ანალიზი და სიმბოლიკა ფრანგულ თარგმანში“.

კრებულის რედაქტორია თ. კიკაჩიშვილი.

ნ.ფ.

ი) კრებულები

აკაკი კრებული — I აკაკი წერეთლის კაბინეტი თსუ, 1999

კრებული შედგება 6 განყოფილებისაგან. წიგნს წინ უძღვის პროფ. ი. ევგენიძის წერილი — აკაკი წერეთელი თანამედროვეობის კონტექსტში, რომელიც არის ერთგვარი მცდელობა, წარმოაჩინოს, ერთი მხრივ, აკაკი წერეთლის მიმართება თანამედროვეობასთან და, მეორე მხრივ, აჩვენოს მისი ნააზრევის სადღეისო აქტუალურობა.

I. კრებულის პირველ ნაკვეთში იბეჭდება აკაკი წერეთლის გამოუქვეყნებელი პირადი წერილები და მივიწყებული პუბლიკა-

ციები. კერძოდ, პირადი წერილები ივ. გვარამაძისადმი და აკაკის მიერ გაზ. „თეატრში“ (№8, №10) დაბეჭდილი სტატია „წერილები ჩვენს მწერლობაზე“. ი. ევგენიძის ბოლოსიტყვაობაში მოცემულია ამ წერილების ანალიზი. აქვეა ლ. ჭრელაშვილის წერილი „ატრიბუციის ზოგიერთი საკითხი“ (აკაკი წერეთლის უცნობი ნაწერები და მივიწყებული პუბლიკაციები).

II. განყოფილებაში — აკაკი წერეთელი ქართველ პოეტთა თვალთახედვით — დაბეჭდილია ტ. ჭანტურიას და დ. წერეთლის ნარკვევები. მათში საგულისხმო კუთხითაა დანახული აკაკის ლირიკის თავისებურებები.

III. განყოფილებაში — კვალი ნათელი — წარმოდგენილია გრ. კიკნაძის წერილი — „ილია ჭავჭავაძისა და აკაკი წერეთლის პედაგოგიური თვალსაზრისით შესწავლისათვის“.

IV. განყოფილებაში — ნარკვევები და სტატიები — მასალა სამ ქვეგანყოფილებადაა წარმოდგენილი; პირველში ლ. მინაშვილის, ე. ხინთიბიძის, თ. კიკაჩიშვილის, თ. ჯოლოგუასა და სხვათა საინტერესო ნარკვევებია წარმოდგენილი; მეორეში — ბ. უტიეს, ლ. გრიციკის, ვ. იმნაიშვილის და ა. შ. წერილებში ნაჩვენებია აკ. წერეთლის მიმართება ფრანგულ, უკრაინულ და ა. შ. სინამდვილესთან. მესამე განყოფილებაში კი ლ. წურწუმის, გ. ჯულაყიძის და რ. გახოკიძის წერილებში მკითხველი გაეცნობა აკაკის ესთეტიკურ-ანთროპოლოგიურ ხედვას, მის წარმოდგენას ბიზნესის განვითარების შესახებ და აკაკის ღვაწლს მანგანუმის ათვისების საქმეში ქიმიკოსის თვალთახედვით.

V. ნაკვეთში — დოკუმენტები, მასალები - მოცემულია აკაკის შესახებ შ. ბარამიძისა და ნ. ტალახაძის მიერ მოძიებული და შეკრებილი მოგონებები;

VI. ბოლო ნაკვეთში — ახალგაზრდა მეცნიერთა შრომები — მ. ვარსიმაშვილის, ნ. ფრუიძის, ფ. მეტრეველისა და ნ. ოზბეთელაშვილის წერილებში საუბარია აკაკის ლირიკის გრ. რობაქიძისეულ შეფასებაზე, აკაკის „ლეგენდის“ სახელწოდებით ცნობილ პროზაულ თხზულებათა და ზოგადად პროზის სპეციფიკის შესახებ; ასევე, გამოვლენილია ქრისტიანული მოტივები „თორნიკე ერისთავის ტექსტში“.

ნ.ფ.

აკაკი კრებული II
აკაკი წერეთლის კაბინეტი
თსუ, 2005

კრებული 7 განყოფილებისაგან შედგება. პირველ ნაწილში იბეჭდება აკაკის ახლად გამოვლენილი ნაწერები, კერძოდ, ლექსები, 11 პუბლიცისტური და 3 პირადი წერილი. ნაკვეთს ასრულებს ნ. ფრუიძის წერილი „ზოგიერთი რამ აკაკი წერეთლის ახლად გამოვლენილ ნაწერთა შესახებ“.

წიგნის მეორე ნაწილში — აკაკი წერეთელი ქართველ მწერალთა თვალთახედვით — დაბეჭდილია კ. გამსახურდიას ლექსები, ტ. ტაბიძის, ნ. მინიშვილის, ო. იოსელიანის, ფ. ხალვაშის და მ.ქურდიანის წერილები.

მესამე ნაწილში — ნარკვევები და წერილები — გამოქვეყნებულია ი. ევგენიძის, ლ. მინაშვილის, თ. კიკაჩიშვილის, გრ. ფარულაფას, ნ. ფრუიძის, თ. შარაბიძის, ლ. ფერაძის და სხვათა საინტერესო ნაშრომები;

მეოთხე ნაწილში — აკაკი უცხოელთა თვალთ — დავით აგმონის, ალ. მანველიშვილისა და პერევისელის (გ. წერეთელი) წერილების გვერდით წარმოდგენილია ბულგარელი ფილოსოფოსის, გ. გარჩევის, უაღრესად საინტერესო წერილის - რუსული ეროსი — თარგმანი (თარგმნეს ნ. ფრუიძემ და ტ. მოსკალენკომ), რომელშიც ავტორი მსჯელობს აკაკი წერეთლის „ჩემს თავგადასავალში“ მოთხრობილი გაძიძავების ტრადიციის მნიშვნელობაზე.

მეხუთე ნაკვეთში მოცემულია მეცნიერების სხვა სფეროთა წარმომადგენლების — რ. გახოკიძის, რ. გამყრელიძისა და გ. ჯულაყიძის ნარკვევები.

მეექვსე ნაწილში — აკაკი წერეთელი კინოხელოვნებასა და თეატრალურ სამყაროში — დაბეჭდილია ბ. ევგენიძის წერილი, რომელშიც აკაკის ქმნილებების კინოეკრანიზაციისა თუ სასცენო ვერსიების შესახებაა საუბარი; აქვეა დ. სილაგაძის მომზადებული ბიბლიოგრაფიული მასალა თემაზე „აკაკი წერეთელი და ქართული თეატრი“.

კრებულის მეშვიდე, ბოლო ნაწილი ეთმობა ახლად გამოვლენილ მასალას. აქ მკითხველი გაეცნობა ა) შ. ბარამიძისა და ნ. ფრუიძის მიერ შეგროვებულ მოგონებებს აკაკიზე; ბ) ქრონიკა-ინფორმაციებს.

ნ.ფ.

კ) თემატური კრებულები

აკაკი წერეთელი რევოლუციამდელ ქართულ ლიტერატურულ კრიტიკაში (შემდ.: მ. გოშაძე), თსუ, 1985

კრებულის რედაქტორები არიან პრ. კეკელიძე და ს. ხუციშვილი. ნაშრომს წინ უძღვის შემდგენლის წინასიტყვაობა, რომელშიც დასაბუთებულია ამგვარი კრებულის შექმნის მიზნობრივობა. მკვლევარი მიუთითებს: „რაოდენ მცდარიც არ უნდა იყოს რევოლუციამდელ ქართველ კრიტიკოსთა ზოგიერთი მოსაზრება აკაკი წერეთლის შემოქმედების ამა თუ იმ საკითხზე, მათ იმდენი პრობლემა აღძრეს და წამოჭრეს, უდავოდ დიდი სამსახური გაუწიეს დღევანდელ კალმოსნებს“.

წიგნში თავმოყრილია ყველაზე არსებითი ამონარიდები 100 ავტორის ნაშრომიდან, მათ შორის: გ. ბართაშვილის, გ. წერეთლის, ან. ფურცელაძის, ს. მესხის, დ. აბდუშელიშვილის, ი. ჭავჭავაძის, ა. ლაისტის, ი. გოგებაშვილის, ნ. ნიკოლაძის, ზ. ჭიჭინაძის, ლ. ბოცვაძის, კ. აბაშიძის, ალ. ხახანაშვილის, ს. დადიანის, ივ. გომართლის, ფ. მახარაძის, ს. გერსამიას, ალ. ჭიჭინაძის, ე. თაყაიშვილის, იპ. ვართაგავას, ვ. კოტეტიშვილის, შ. დადიანის, პ. ინგოროყვას და სხვათა.

კრებულს ახლავს პირთა ანბანური საძიებელი და კომენტარები, რომელშიც მითითებულია, თუ სად და როდის დაიბეჭდა თითოეული ნარკვევი. ამასთან, შემდგენელნი გარდა ტექსტთან დაკავშირებული შენიშვნებისა, მოკლე ინფორმაციასაც გვანვდიან კრიტიკოსთა შესახებ.

ნ.ფ.

ლ) ლექსიკონები

სანიკიძე თ.

აკაკის პოეზიის სიხშირის ლექსიკონი
წიგნი I, ა-მ
თბ., 1982

ლექსიკონში თავმოყრილია აკაკი წერეთლის პოეტური ენის სიტყვიერი მასალა, რომელიც დალაგებულია ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით. იგი თვალნათლივ გვიჩვენებს დიდი შემოქმედის სიტყვათქმნადობის უნარს. შემდგენელი ეყრდნობა შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის მიერ 15 ტომად გამოცემულ აკაკი წერეთლის თხზულებათა სრული კრებულის მონაცემებს.

ლექსიკონის შემდგენლის მიზანი იყო, გამოეყვლინა რაც შეიძლება მეტი სალექსიკონო ერთეული (თითოეული სიტყვის გასწვრივ ფრჩხილებში ჩასმული ციფრი მიუთითებს ერთეულის გამოყენების სიხშირეს). ლექსიკონი აგებულია განმარტებითი, სიხშირისა და სიმფონია-ლექსიკონების პრინციპით და სრულიად განსხვავდება აქამდე არსებულთაგან.

ლექსიკონში წარმოდგენილია ყველა ტიპის ლექსიკური ერთეული: დიალექტური ფორმები, უცხო სიტყვები, გეოგრაფიული და საკუთარი სახელები. ლექსიკონის შემდგენელია თ. სანიკიძე, რედაქტორი — შ. ძიძიგური.

ნ.ფ.

სანიკიძე თ.

აკაკის პოეზიის სიხშირის ლექსიკონი;
წიგნი I, ნ-ჰ
თბ., 1983

ლექსიკონის მეორე ტომს ახლავს შემდგენლის ბოლოსიტყვა, რომელშიც ვრცლადაა საუბარი ლექსიკონის შედგენილობისა და დანიშნულების შესახებ. რაკი წიგნის შექმნის მიზანი იყო პოეტის სიტყვათქმნადობის უნარის სრულად გამოვლენა, შემდგენელს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აღარ მიუნიჭებია, ფორმა გრამატიკულად მართებული იყო თუ არა. მეცნიერის დაკვირვებით, იმერიზ-

მების ხმარება უფრო ხშირია პუბლიცისტიკაში, ვიდრე პოეზიასა და პროზაში.

აკაკი ხშირად შეგნებულად ხმარობს დიალექტურ ფორმას, რადგან იგი „განსპეტაკებულ პროვინციალიზმად და დედაენის თანახმად აღმოცენებულად“ მიაჩნია. დასტურდება ე.წ. ტერმინოლოგიური ლექსიკაც. კრებულში ბევრი ისეთი სიტყვაა, რომელიც არ შედის არნ. ჩიქობავას „ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში“ (მარტო ან-ზე 122 ასეთი სიტყვაა), მათგან ბევრი თავად აკაკის შექმნილია (მაგ.: აძირტკბილებს, აცხვირული და ა. შ.);

დასასრულ, შემდგენელი ვარაუდს გამოთქვამს, რომ აკაკის ლექსიკონში 6000-მდე სიტყვა აღმოჩნდება, თუკი ამაგვარადვე იქნება შესწავლილი პოეტის პროზაც.

ნ.ფ.

მ) მოგონებები

დადიანი შ.

აკაკი. მოგონებები
თბ., 1948

წიგნში ავტორი იხსენებს თავისი ცხოვრების იმ ეპიზოდებს, რომლებიც აკაკი წერეთელთანაა დაკავშირებული. აკაკი ახლოს იყო შალვას მამასთან, ნიკო დადიანთან. იგი სხვა მწერლებთან და საზოგადო მოღვაწეებთან ერთად იღებდა მონაწილეობას „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის დამდგენი კომისიის მუშაობაში, რამაც ხელი შეუწყო აკაკისთან დაახლოებას. სწორედ ამ გარემოების წყალობით ახსოვს შალვა დადიანს აკაკი ადრეული სიყრმიდან. საყურადღებოა მოგონებების ის ნაწილი, რომელშიც აკაკის შემოქმედებითი მუშაობის მანერაზეა საუბარი. აქვეა მოცემული აკაკის დამოკიდებულება ქართული თეატრის, რეჟისორების, ახალგაზრდა მსახიობების და სხვა საკითხების მიმართ.

საზოგადოებაში გავრცელებულ მცდარ მოსაზრებას, რომ თითქოს აკაკი ხელალებით უარყოფდა ბანკის მნიშვნელობას, ნიადაგს აცლის მოგონებების ის ნაწილი, რომელშიც ავტორი დეტალურად იხსენებს, თუ რა განაცხადა აკაკიმ ბანკის სიკეთისა და ილიას ღვანლის შესახებ.

საგულისხმო მასალას შეიცავს მოგონებები აკაკის იუბილეს შესახებ; ბევრია სახუმარო და კურიოზული შინაარსის ფაქტი პოეტის ცხოვრებიდან.

ნ.ფ.

მეუნარგია ი.

**სამახსოვრო ფურცლები აკაკის შესახებ
ნიგნში: ქართველი მწერლები, ნ. I
თბ., 1957**

იონა მეუნარგიას სურვილი ჰქონია, დაენერა აკაკის ბიოგრაფია, ამიტომ ყველაფერს, რასაც აკაკი ამბობდა ან მის შესახებ ამბობდნენ, უბის ნიგნაკებში იწერდა. აღნიშნული წერილი იონა მეუნარგიას უბის ნიგნაკში შემონახული ჩანანერებია. იგი პოეტის შესახებ ბევრ უცნობ დეტალს შეიცავს.

ავტორი გაკვრით ახასიათებს აკაკის შემოქმედებას და ყველაზე მაღალ შეფასებას ლექსებსა და მახვილსიტყვაობას აძლევს: „ლექსში კიდევ ჰყავს აკაკის ბადალი, მაგრამ მახვილსიტყვაობაში, იუმორში, ან როგორც ის თარგმნის ამ სიტყვას, ხუმრობაში, იმას სწორი არა ჰყოლია და არცა ჰყავს ქართულ მწერლობაში“, — წერს ავტორი. აკაკი შედარებულია ჰაინესთან და ჰიუგოსთან.

მოგონებები საინტერესოა ერთი დეტალითაც. ავტორს მასში ჩაურთავს ის კითხვები, რომლებიც 70-იანი წლების პარიზელთა საოჯახო ალბომებში იყო ჩანერილი სტუმრის თავშესაქცევად. იონა მეუნარგიას ეს წესი საქართველოშიც გადმოუღია, მაგრამ არა შესაქცევად, არამედ მწერალთა ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ზოგიერთი საინტერესო დეტალის გამოსავლენად. კითხვები („მე ვკითხე აკაკის“) დაწერილია იონა მეუნარგიას ხელით, პასუხები კი („იმან მიპასუხა“) მიწერილია აკაკის ხელით.

ე.ზ.

მანსვეტაშვილი ი.

**მოგონებანი, ნახული და გაგონილი
თბ., 1936**

იაკობ მანსვეტაშვილის მოგონებები მრავალმხრივია საინტერესო. ძირითადად ასახავს XIX საუკუნის 70-80 წ.წ., ანუ იმ დროს, როცა უკვე გაღვიძებული საზოგადოებრივი აზრი შეუჩერებლად

ინყებს განვითარებას. ავტორი პირადად იცნობდა აკაკის, ამიტომ საინტერესოა მისი მოგონებანი როგორც, ერთი მხრივ, მოვლენათა უშუალო მონაწილე, ისე — გონიერი, დაკვირვებული საზოგადო მოღვაწისა.

წიგნში მოხმობილია მდიდარი ფაქტობრივი მასალა. მოთხრობილია ე.წ. „ბანკოვიადას“ ისტორია; ილიასა და სხვა საზოგადო მოღვაწეებთან აკაკის ურთიერთობის ამსახველი ამა თუ იმ თვალსაზრისით საინტერესო ეპიზოდი.

ავტორისათვის ილია და აკაკი განუყრელნი არიან, თუმცა მათი შედარება უადგილოდ მიაჩნია. ის აფასებს აკაკის შემოქმედების ხასიათს, გვესაუბრება წერის მისეულ მანერაზე; ხშირ შემთხვევაში, შესაძლოა, ავტორის ცნობები დაუდასტურებელი და მიუღებელიც იყოს, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, აკაკის ბიოგრაფიის შესწავლით დაინტერესებული ადამიანი მასში საგულისხმოს ბევრს ამოიკითხავს.

წიგნს უძღვის ლ. ასათიანის წინასიტყვაობა.

ნ.ფ.

იმედაშვილი ი.

ჩემი ცხოვრების წიგნი თბ., 1978

წიგნის ერთ-ერთ ქვეთავში – აკაკი წერეთელი – წარმოდგენილია მოგონება დიდ პოეტზე. ავტორი წერს, რომ მთელი სიცოცხლის მანძილზე ორი ხატება ჩაესვენა ღრმად გულში: აკაკი და ილია. შემდეგ იგი წარმოაჩენს პოეტის პიროვნების რამდენიმე საინტერესო შტრიხს და მოგონებებს ამგვარად ასათაურებს: აკაკი და შოთა; ჩემი ყურნალის მზე; უანგარობა; სიღარიბე; რწმენა; ნამქვებელი; უგვირგვინო მეფე; სარწმუნოება, ეროვნება და სიყვარული; ნატვრა-ნადველი; ყვავილ-ბარდი; ჩონგური; მამულიშვილობის მოციქული.

ყოველი მოგონება აკაკის ამა თუ იმ პიროვნულ და მამულიშვილურ ღირსებას გამოკვეთს, მათ შორის, პოეტის საოცარ უბრალოებასა და უშუალოებას.

ჟ.ბ.

**კრებული „მოგონებები აკაკიზე“
თბ., 1990**

კრებული აკაკი წერეთლის დაბადების 150 წლისთავის აღსანიშნავად მომზადდა. შემდგენლები არიან შ. ბარამიძე და ა. ლომიძე.

კრებულში წარმოდგენილია აკაკის თანამედროვე ქართველი მწერლების, თეატრალური და საზოგადო მოღვაწეების, პოეტის ახლო ნათესავების, მეგობრებისა და თანასოფლელების მოგონებანი. ეს მასალა მკითხველს ნათელ წარმოდგენას უქმნის პოეტის პიროვნების, მისი მსოფლმხედველობის შესახებ.

კრებულს უძღვის შ. ბარამიძეს მოკლე წინასიტყვაობა, რომელშიც შემდგენელი საუბრობს წიგნის შექმნის მიზანსა და მასალის შერჩევის პრინციპებზე. მოგონებები ხშირ შემთხვევაში შემოკლებული სახითაა წარმოდგენილი, მაგრამ სარჩევში თითოეული მათგანის წყაროა მითითებული.

კრებულში მკითხველი მართლაც მრავალფეროვან და საინტერესო მასალას გაეცნობა: აქ ნახავთ ალ. აბაშელის, კოკი აბაშიძის, ლ. გოთუას, შ. დადიანის, ი. ელიაშვილის, გ. და სპ. ზაბახიძეების, ე.თაყაიშვილის, ნ. კეცხოველის, ა. იურკევიჩის, ი. იმედაშვილის, ს.კლდიაშვილის, ა. ლაისტის, ნ. ლორთქიფანიძის, მიტ. ლალიძის, ი.მეუნარგიას, გრ. რობაქიძის, გ. ტაბიძის, თ. სახოკიას, ი. ფანცხავას, აკ. შანიძის, ვარინკა წერეთლის და სხვათა მოგონებებს.

წიგნი განკუთვნილია მასობრივი მკითხველისათვის და, ამდენად, მას არ ახლავს საძიებლები და შენიშვნები.

ნ.ფ.

სახოკია თ.

**ჩემი საუკუნის ადამიანები
თბ., 1984**

წიგნი (რედ.: ს. ხუციშვილი, შესავალი წერილის ავტორი: ს. ცანიშვილი.) ოთხი ნაწილისგან შედგება. ავტორი XIX საუკუნეში მოღვაწე გამოჩენილ პიროვნებებზე (დ. ყიფიანი, რ. ერისთავი, ი. ჭავჭავაძე, ა. წერეთელი, ი. გოგებაშვილი, ნ. ცხვედაძე, გ. ჭალადიძე, ა. ყაზბეგი, ა. სარაჯიშვილი, ე. გაბაშვილი, ნ. ლომოური, ა. ლაისტი, თ. ჟორდანიას, ვ. ბარნოვი, მ. თამარაშვილი, გ. ყიფშიძე, ე. ნინოშვილი, ვაჟა-ფშაველა, დ. კლდიაშვილი და სხვანი) საუბრობს. ცხადია, მათ შორისაა აკაკი წერეთელიც.

წერილი „აკაკი წერეთელი“ ორი ქვეთავისგან შედგება. პირველ ქვეთავში ავტორი საუბრობს აკაკის თბილისში მოღვაწეობაზე და ყურადღებას ამახვილებს მისი ცხოვრების რამდენიმე დეტალზე; იხსენებს მასთან შეხვედრის ისტორიას. მეორე ქვეთავში კი საუბარია აკაკის პირველ ვიზიტზე პარიზში, მის შთაბეჭდილებებსა და სურვილზე, გასულიყო პარიზიდან ევროპის სხვადასხვა ქალაქში და მოენახულებინა იქ მცხოვრები ქართველები.

წიგნს ერთვის შენიშვნები და პირთა საძიებელი.

ა.ფ.